ԱՒԵՏԱՐԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ՀԱՏՈՐ ԿԶ. | Կ. ՊՈԼԻՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20, 1913 | ԹԻՒ 38

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Յուզում Պերիճի եւ Վանայ մէջ . . . ՎԵՐ. Ա. Պ. ՇՄԱՒՈՆԵԱՆ . . 897

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Աստուածաշունչի տունկերը 899

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Ի՞նչ է Բրխտունեութիւնը . . . . . ԱՐՇԱԿ Կ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ . . 901

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԴՐԱԿԱՆ

Աստուածաշունչի տունկերը ուսումնասիրուած մեր նախնեաց բարձրաւոտեան վրայ—Կիպրոս, Հինայ . . ՏՈՔԹ. ՅՈՎՀ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ . . 902

Յայգերը (ոտանաւոր) . . . . . ՓՐՈՖ. Ա. Կ. ԿԻԼԻՊԷՆԿԵԱՆ . 904

Հեծերը (ոտանաւոր) . . . . . Պ. ՊԱՐԱՆ 904

ԿԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ

Պատմական Հայ կիներ . . . . . Ե. ՔԱՍՈՒՆԻ 905

ՏՂԱՑՈՑ ԼՕՋ

Կաղ Իշխանիկը . . . . . ՄԻՍԻՍ ՄԻՒԼԸՔ ՔՐԷՅՔ . . 906

ՅՕԴՈՒԱԾԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ

Նշխարներ մեր դիտարանեն . . . . «ԱՒԵՏԱԲԵՐ»Ի ԴԷՏԸ . . . 908

Պրուսպի Գաւառ. Ժողովը . . . . ՍՏԵՓԱՆ Ս. ՏԻՆԿԻԼԵԱՆ . . 910

Պատմական եւ պատուական գիշեր մը Եւդոկիոյ մէջ . . . . . ՎԵՐ. Ա. Յ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ . . 912

Քղիւ . . . . . ԱՆԴՐԷԱՍ ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ . 913

Մշոյ եւ շրջակայից Աւետարանական գործը . . . . . ՅԱԿՈԲ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ . . . 914

Հայ կեանքը . . . . . Հ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 915

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ 917

ՀԱՏԸ 40 ՓԱՐԱ

ՔԷՇԻՇԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ, ՔԻՒՐՔՃԻ ԽԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

اوەداپر هفته‌لق غزته — درسعادته بابیل هاوسده — مدیر مسئول ـ صموییل ق. هاروتیونیان

ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Խմբագիր՝ ՎԵՐ. ՏՐ. Ֆ. ՈՒ. ՄԷՔԱԼԼՄ

Պայպըղ Հառւս, Կ. պոլիս, Թուրքիա

ՊԱՏՄԱՆԴԵՐ

Տարեկան բաժնեգին	40	Դահեկան
Ամերիկայի համար	2	Տոլար
Անգղիոյ »	8	Շիլին
Ուրիշ երկիրներու համար	10	Ֆրանգ

Ձեռք՝ հատը 40 փարա

Ծանուցման գիները յարմար

THE AVEDAPER

AN ARMENIAN WEEKLY

EDITOR REV. F. W. MACALLUM. D. D.

American Bible House, Cons/ple., Turkey

TERMS

An. Subscrip.	Ps.	40
U. S. A.	$	2
England	Shils.	8
Other countries	Frs.	10

—o—

Single Copy 40 Paras

—o—

Advertising rates on application

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴԵՐ

Մեր Ամերիկայի բաժանորդներէն կը խնդրենք որ հաճին իրենց բաժանորդագինը ևևնտա փոստով, այսինքն փոստըղ օրտըռով դրկել. այդ իրենց համար դիւրին և մեզի համար ալ գրամագլուխ կորուստ չպատճառող միջոց մըն է:

Հասցէի փոփոխութեան համար անհրաժեշտ է 2 դահեկան դրկել:

Մեզի դրկուած ձեռագիրներ եան չեն դարձուիր:

Թերթիս նեցկայ տարուան թիւ. 32 և 33ը. սպառած ըլլալով՝ կը խնդրուի ամէն անոնցմէ, որոնք պէտք չունին այդ թիւերուն, դրկել խմբագրութեանս, որ պատրաստ է ուղուած ուրիշ թիւ մը դրկել անոր տեղ:

Ծնողքներու, վարժարանաց տնօրէններու և Կիրակնօրեայ Դպրոցներու տեսչութեանց մասնաւոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք մեր ԱԻԵՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑԻՆ վրայ և կը սպասենք որ հաճին ամէն ջանք ընել զայն տալի տարածելու համար: Տարեկան բաժանորդագինն է ամէն տեղի համար 6 դահ. արծաթ: Եթէ մէկ հասցէի 15 օրինակ դրկուի՝ իւրաքանչիւր օրինակը 5 դահ. հաշուելով միայն 75 դահ. կը պահանջուի, իսկ 1 Օտմ. ոսկիի փոխարէն, նոյնն մէկ հասցէի, 25 օրինակ կը դրկուի:

ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՓԱՂԱՓԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ՀԱՏՈՐ ԿԲ. | Կ. ՊՈԼԻՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20, 1913 | ԹԻՒ 38

ՔԱՒԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅԻՒՁՈՒՄ ՊԵՐԼԻՆԻ ԵՒ ՎԱՆԱՅ ՄԷՋ

ՎԵՐ. Ա. Պ. ՇՄԱՒՈՆԵԱՆ

Շնորհակալութիւն վրայ վէն

*Անոնք որ այս օրերս ի վիճակի են ժպտելու՝ ժպիտով մը անչուչտ կը դիտեն այն փոքրիկ պոմպորիկը որ կը սիրէ Պերլինի և փարիզի մէջ Յունաստանի Կոստանդին Թագաւորին ճառին խիթը արձնելը։ Վիլհելմ կայսրը որ վճռապետներուն մէջ եղած հանդիսացած է իր ցնցող Հառերով և հեռագիրներով՝ այս անգամ սեղի կրնայ ի նպաստ իր հերոսին և քեռայրին, Յունաստանի պատերազմող Թագաւորին, որ անցեալ օր Պերլինի մէջ ընդունեց կայսեր ձեռքէն մարաֆխաուէնան աստիճան և այդ առիթ համեստօրէն ճառելով իր և իր բանակին վերջին յաղթանակներէն՝ վերագրեց զանոնք Բրուսիական ռազմական սկզբունքներուն որոնց հետեւած են եղեր ինք և իր սպայակոյտը։ Եւ ահա Ֆրանսա իրար անցաւ։ Ֆրանսա, որ յանձին Զօր. Էյոուի և իր ընկերներուն մեծ ջանքեր թափած էր մարզելու Հելլէն բանակը, որ պինած էր զայն Քրէօզօի Քնդանօթներով և որ հպարտութեամբ հետեւած էր անոր յառաջխաղացութեան, ինչպէս կրնար անտարբեր դանուիլ երբ յաղթանակներ կը վերագրուին և երախտագիտութիւն կը յայտնուի իրմէ զատ ուրիշ ազգի մը, և այն ալ Գերմանիոյ, ռազմագիտութեան։ Փարիզի թերթերը բողոքեցին ուժգին, և Պերլինի թերթերը պատասխանեցին նոյնքան բուռն կերպով։ Սէլանիկը դրաւողները Վիլհելմ կայսե՞ր թէ նախագահ Փուէնքարէի չնորհակալ ըլլալու են. այս է խնդրոյն համառօտութիւնը։ Վէնիզէլոս կը չանայ երկու կողմին ալ չնորհակալ ըլլալով փակել միջադէպը։ Յաջողութիւն կը մաղթենք. փոմպորիկը չի կրնար երկար տեւել, անդին ալ խնամարհանգամ կայ։

Պատճառները

Եւ քանի որ Յունական յաջողութեանց իսկքը բացուեցաւ, մենք ալ որ ռազմական խնդիրներէ հասկնալու յատկութիւնը չունինք բնաւ՝ կը փորձենք հարցում մը ընել։ Արդեօք Յունաստանի դաշնակիցները, Սերպիա, Չոնակորա, Պուլկարիա, Ռումանիա, այս նոյն ինքն Թուրքիա, չնորհակալութեան արժանի գործ մը չկատարեցի՞ն, օժանդակութեան նման բան մը չտատուցի՞ն Կոստանդին Թագաւորին, երբ ան իր սպայակոյտին հետ յաջողութիւններ ձեռք կը ձգէր։ Պ. Վէնիզէլոս հաճի թերեւս այս դաշնակիցներուն ալ պզտիկ վճռակ մը ըսել, մինչ անդին Ֆրանսա և Գերմանիա ձեռքէ ձեռք կը քաշեն յայտնուած երախտագիտութիւնը։

Կրկին երեւում Հայկական խնդիրին

Հայկական խնդիրը կրնայ այս անգամուան համար ալ մոռած ըլլալ, բայց գէթ թաղուած չէ։ Իզմաիլի մէջ Սէլի Բէյմալ պէյ երկու յօդուածներ հրատարակեց, ուր Արեւելեան նահանգներուն վիճակը կը նկարագրէ չափաւոր լեզուով և կը չեշտէ բարեկարգութեան անյապաղելի անհրաժեշտութիւնը։ Սէլի Բէյմալ պէյ այս յօդուածներուն մէջ առիթ կ'ունենայ յիշելու թէ Բիւրտաբէ ոմանք զինք կը դնեն մեծ զոհողութիւններով և կը չանան աւազակութեամբ և կողոպտուածով ապրիլ։ Այս Բիւրտաբերը բան յօդուածագրին կը կազմեն սարը մը որ սպառող է յաւէտ քան արտադրող։ Բիւրտա Ծերակուտական Շէյխ Սպատ իւլ Գաատիր էֆէնտի այս տեսութիւնը հերքելու նպատակաւ պա-

տասնամեայ Ալի Բէմալ պէյի, ըսելով թէ Բիւրատերը առաջ սիրով կը վարուէին Հայոց հետ, թէ վերջին տարիներս քաղաքական, տնտեսական և ընկերային պատճառներով կրնայ ցրուած մնացեալ ընկած ըլլալ երկու տարրերուն մէջ և ասոր պատճառն է ժողովուրդին աղքատանալը, Հայոց օտար երկիր գացած եկած և վճռակի բարելաւում պահանջելը։ Ապա իւր գործիր եֆ. կը յայտարարէ թէ ոչ մէկ Բիւրա 20 ոսկի կրնայ հրացան կը գնէ՝ անով մարդ մեղցնելու նպատակաւ։ Պէտք է խոստովանիլ թէ ոճի անորոշութեան մասին յարգելի Տեբակուատականին գրութիւնը ղլոխ գործոց մըն է։ Յայտնի չէ թէ, իր տեսութեամբ, Հայոց ո՛ր մեղքին համար կամ Բիւրատերուն ո՛ր արարքին համար գրաւելի կամ եղած է երկու դեղերուն միջև։ Յայտնի չէ թէ ըստ բանաւէր Շեյխին այսօր Բիւրատերուն մէջ աւազակութիւն ընող կա՞յ թէ ոչ։ Իր արդար զայրոյթով և վիրաւորուած ոճով սկսած յաոպաբանէն յետոյ կ՝ակնկալէինք որ բայէ ի բոլ յայտարարէ թէ Բիւրատերուն մէջ աւազակ չկայ։ Այդ դիտողութիւնը մեր ուշին չարկաւ։ Եթէ աղքատութիւնը մէջ կը բերուի արարացնելու համար կողոպտութիւն սպրիլ ուզողներուն ընթացքը, ըսելիք չունինք։ Յարձակող երբ կ՝ըսէ թէ ոչ մէկ Բիւրա 20 ոսկիի գէնք կը գնէ՝ անով մարդ սպաննելու նպատակաւ, յայտնի չէ թէ ինչ ըսել կ՝ուզէ։ Կամ այն է թէ Բիւրատեր իրենց գէնքերը ձեռք կը ձգեն առանց փոխարէնը դրամ վճարելու, որ աւազակի ձեռակերպութիւն մըն է արդարև։

Խրիմ ոճով պատասխանողական

Վերջապէս, ինչպէս ըսինք, Ներակուատական Շեյխին ոճը նոյնքան խրիմն է որքան իր տատնճած գատին պաշտպանութիւնը, և հետևաբար կարող եղած չըլլալով հասկնալ թէ ինչ ըսել կ՝ուզէ՝ չօժար ենք ընդունիլ թէ կրնան ճշմարտութիւններ ըլլալ ըսածներուն մէջ։

Ներկի Հայաստան կ՝բանի

Բայց ինչ որ կարելի չէ սխալ հասկնալ՝ այն է թէ յարգելի Շեյխը վշտացած է խորապէս, որովհետև Ալի Բէմալ պէյ իր յօդուածին մէջ Հայաստան կը կոչէ այն երկիրը զոր կարգ մը մարդիկ «Բիւրախոճան» կոչելով կը կարծեն քաղաքական յայտնութիւն մը ձեռք ձգած ըլլալ։ Բայց քանի որ պատուական Ներակուատականը ոկսած է պրպտիլ քաղաքական և պատմական խնդիրներով, պէտք է յանձն առնէ երեմնական ցնցումներ և չղային տատնտանութիւններ, որովհետև անխուսափելի է որ տանն տանն հանգիպի այդ ահաւոր աշխարհագրական անունին զոր կրկնելու կը զգուշանանք ի յարգանս մեր մեծ հայրենակցին փափուկ զգացումներուն։

Հակառակ հերքումներու

Այս յօդուածները տալիք տուին Մահմուտ Սաադը պէյի, որ Սապահի մէջ դեղեցիկ գրութեամբ մը հաստատէ թէ երկրին փրկութեան համար անհրաժեշտ պայման է որ Հայաբնակ նահանգները բարեկարգուին։ Թւարք թերթերուն այս օրերս ցուցուցած բարեկարգական եռանդը զովեստով յիշատակել և չնորհակալութեամբ արձանագրել մեր պարտականութիւնն է։ Դժբաղդաբար գաւառներէն չարունակ եկած լուրերը կը հաստատեն Ալի Բէմալ պէյի և Մահմուտ Սաադը պէյի տեսութիւնները։ Վանայ ժողովուրդը կը գանգատի այս անգամ ոչ թէ Բիւրատերուն, այլ Իւսմէլիէն հոն դրկուած ժանտարմաներուն, դէմ։ Փողոցներուն մէջ գէնք կը պարպեն, սպանութիւն տեղի կ՝ունենայ անոնց կողմանէ որ նոյն այդ կարգի դէպքեր արդելելու համար մեծաղղոյդ խոստումներով Հայաստան դրկուած են։ Եթէ այս մարդիկը Իւսմէլիի մէջ իրենց տեսած գործէն տարբեր գործ մը պիտի չտեսնեն Անատոլուի մէջ, մարդարէ ըլլալու հարկ չկայ գուշակելու համար թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ արդիւնքը։ Դէպքերուն վրայ դրօշ պարզելով տղոց մէջ հայրենասիրական զգացում յառաջ բերելու գործերը աքանչելի է, բայց մինչև այդ տղաքը հայրենասէր ըլլան և գպրոցին ելլեն՝ հայրենիքը ձեռքէ չհանելու համար իրական քանքեր ի գործ դնելու դաղափարն ալ խոտելի չէ և յարգանօք կը յանձնարարենք զայն ձեռնհաս չըլլանալնիներու լուրջ ուշադրութեան։

Ն Շ Ա Ր Ն Ե Ր

Կենսաբանական տեսակէտէն մարդուն գոյութեան վտանգը ծնողական պարտականութիւնն է։ Աստուած մարդը ընտանեկան կեանքի համար ստեղծած է։

Աստուած մեզի ինչո՞ւ զաւակ կուտայ։

Նախ՝ որպէս զի զաւակը իր ծնողին մէջ ինքնամանաչման միջոց ըլլայ։ Մարդը «իր նմանութեամբը» զաւակ կը ծնանի։

Նաև որպէս զի մեր զաւակները Աստուծոյ ալ զաւակ ըլլան։ Աստուած մարդկային երեսակայ մը իրեն զաւակ չընելու համար անոր ծնողքը կը գործածէ, ինչ որ ծնողական վեհապոյն արտօնութիւնն է։

Վեր. Մ. Կ. Փափազեան

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ՏՈՒՆԿԵՐԸ

Այս նիւթին վրայ Տր. Արթինեանի համաձայն յօդուածաչարին վերջ տալու առիթով կը փութանք մեր չհրահակալութիւններն յայտնել որ պիտուն բժիշկը այս ուռուճիաւորութեան ձեռնարկից ու այսքան չահեկան ու տպաւորիչ կերպով ի գլուխ հանից: Մենք գիտենք թէ մեր ընթերցողներէն չատեր խորին ուշադրութեամբ կարդացին այս յօդուածները և մեծապէս ալ օգտուեցան: Եւրոպացի ուռուճիականներ եւս չահագրգռուեցան այս ուռուճիասիրութեան և նպաստաւոր յիշատակութիւններ եղան եւրոպական կարգ մը գիտական ընկերութիւններու մէջ: Որովհետեւ առաջին անգամն է որ այսպիսի յօդուածագար մը և բեւեռաչ Ասիատարերի մէջ, զարմանալի չէ որ մեր ընթերցողներէն ամենք, վհատելով թերեւս օտար բառերու գործածումէն, զանց չրչին կարդալ զայն: Սակայն վստահ ենք թէ ո՛ր Հայը որ չանձն առաւ զգուշութեամբ կարդալ յօդուածները, բաղդատել Սր. Գրոց նշանակեալ համարները և քննել յիշուած ծառերն անոնք որ մօտ կը գտնուին, չհամգրգռուեցաւ և ի վերջոյ գտաւ թէ կարեւոր բառական ծանօթութիւն ամրարած է, ոչ միայն ծառերու, այլ և Հայ պատմութեան և գրականութեան և մանաւանդ Սր. Գրոց վրայ:

Սր. Գիրքը ուռուճիասիրելու չատ կերպեր կան, և մէն մի կերպ իր յատուկ օգուտն ու արժէքն ունի: Մեր Բրիստոնեայ ժողովուրդները սովորաբար բուսական ծանօթութիւն ուզեն Սր. Գրոց մէջ պատմուած դէպքերուն վրայ, նաեւ բուսական ձարտար են ազնիմէ հոգեւոր դասեր հանելու մասին, և յաճախ Բրիստոնէական վարդապետութիւնը կը պայտպանեն Սր. Գիրքէն վկայութիւններ բերելով: Սակայն որչափ դիտած ենք մենք, Սր. Գրոց քան բառերը մանրակրկիտ կերպով և նորը խղճմտութեամբ ուռուճիասիրելու մասին առ հասարակ ողբալի կերպով ետ կեն: Հետեւաբար ընդհանրապէս կը ծուլանան ըմբռնել ինչ որ խնայելէս կը տարվեցնէ Սր. Գիրքը և յաճախ ալ բոլորովին սխալ կը հասկնան անոր միտքը: Արդ չենք մոռնար թէ գիրը կ'սպաննէ: Մահացու սխալ պիտի ըլլար բոլոր մեր ուշադրութիւնը բառերու քննութեան տալ, ինչպէս յաճախ կ'ըլլայ Դարանին նկատմամբ: Ինչ որ կ'ուզենք ստանալ՝ Սր. Գրոց ոգին է՝ վասն զի հոգին է որ կը կենդանացնէ: Սակայն ինչպէս մարդկային հոգին կ'իմանանք այնքան միայն որքան յայտնուած է մարմնի միջոցով, նմանապէս կրնանք Աստուածոյ Խօսքին հոգին իմանալ՝ խնամով ուռուճիասիրելով նէթ այն բառերը, որոնցմով յայտնուած է այդ հոգին: Աստուածաչնչի ծառերուն վրայ Տր. Արթինեանի յօդուածները ազուր օրինակ են այն մեթոտին, որուն հետեւիլ պարտ է այսպիսի հետազօտութիւններու մէջ: Ոմանց համար բացարձակապէս անկարեւոր կրնայ թուիլ թէ Եբրայական այսինչ բառը նոյնի՞ն թէ զրքում կամ կազմի թարգմանուած է, բնական է որ ծառի մը անուն արուած ըլլայ: Այս է Արեւելքի մէջ մարդոց ընդհանուր դիրքը հանդէպ գիտական ճշդութեան: Ինչ մը կարճ կամ երկայն, քանի մը վայրկեան ուշ կամ կանուխ, բոլորովին չիտակ կամ փիչ մը ծուռ, ի՞նչ տարբերութիւն կ'ընէ: Ի՞նչ վնաս ունի, եթէ միտքը անզգուշութեամբ արտայայտուի: Կաբեւորն է բան մը ըսել, մնացեալն հոգ չէ: Արեւմուտքը ըմբռնած է թէ ուղիղն ամենափոքր չեղում մը միտուկար է ունէ բանի մէջ: Այդ պատճառով է որ արեւմտեան գիտութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը իրենց ներկայ զարգացման հասած են: Շատ կարեւի է որ Սր. Գիրքի համարի մը մէջ ծառի մը անուան փոփոխումը մանաւոր տարբերութիւն մը չընէ այսօր մեզի համար: Սակայն մաքի այն անհոգ պրամադրութիւնը, որ կը յօժարեցնէ զմարդ՝ ճշդութեան կարեւորութիւն չընծայել բառերու գործածման մէջ, կործանում կը բերէ իմացական, բարոյական և հոգեւոր կեանքին: Այս կը ճչմարտանալ մանաւանդ անոնց վրայ, որոնց գործն է Սր. Գիրքը քարոզել և տարվեցնել: Ոչ մէկ աչխատութիւն աւելորդ է, եթէ մեզի կ'օգնէ հասկնալ Սր. Գրոց ճիչտ նչանակութիւնը, վասն զի զայն ստուգելէետև միայն ի վիճակի կ'ըլլանք հասկնալ անոր հոգեւոր դասերը և նչմարել անոր Աստուածային գեղեցկութիւնը:

Այս յօդուածաչարը ուչագրաւ լուսաբանութիւն է նաեւ ծանօթութեան մասնաւոր ճիւղի մը իրագէս հմտանալու կարեւորութեան: Փոյթ չէ թէ ո՛րքան փոքր է այդ ճիւղը: Սմլսողչ ճչմարտութեան մէկ մասն է այն և ամէն կողմ կը տարածուի ու կը միանայ ծանօթութեան ուրիչ և աւելի ընդարձակ ճիւղերու: Յատկդիմութիւն կ'ըլլայ այնպիսիներու չնորհիւ, որոնք գոնէ մէկ բան լաւ գիտեն և ուստի կըրնան ինքնաբուխ հետազօտութիւններ ընել և ցարդ անծանօթ մարզ մը բանալ յօդուածմարդկութեան: Դարձեալ կ'ուզենք այս իրողութեան վրայ դարձնել մեր կրօնական առաջ-

նորդներուն ուշադրութիւնը և միևնոյն յորդորել որ մասնագէտներ ըլլան իրենց ամենակարևոր գործին մէկ ճիւղին մէջ։ Տր. Արթինեան ուսումնասիրեց Սբ. Գրոց բուսաբանութեան փոքր մէկ մասը միայն։ Բուսաբանութեան ուրիշ կողմեր կամ երեւոյթներ կան որոնք նման հետազօտութեան կ'սպասեն։ Կայ նաեւ Սբ. Գրոց առաղաբաչխութիւնը, հոգեբանութիւնը, բնական պատմութիւնը, քաղաքական պատմութիւնը, իրաւագիտութիւնը, խմաստասիրութիւնը, և գիտական ուրիշ շատ յարաբերութիւններ։ Սբ. Գրոց մեծ վարդապետութիւններէն ոևէ մին կրնայ լիառատ նիւթ հայթայթել ցկեանս ուսումնասիրութեան։ Այս իսկամ երկրին մէջ ո՛րքան կարեւոր է երեւելի մասնագէտներ ունենալ Աստուածոյ, Քրիստոսի անձին և փրկագործութեան վերաբերեալ Քրիստոնէական մեծ վարդապետութիւններուն նկատմամբ։ Բաղդատական կրօնագիտութիւնը ամենահրատապուրիչ ասպարէզ կ'ընծայէ ուսման և հետազօտութեան։ Ատոնք ընդհանուր թևակոխութիւններ են սոսկ։ Գրեթէ անվերջ կարելիութիւններ կան ընտրելու համար յարմար նիւթեր, որոնց մէջ աչխարհ կ'սպասէ լոյսի և առաջնորդութեան, զոր մասնագէտները միայն կարող են տալ։

Դարձեալ, ուրախացանք այս յօդուածները ներկայացնելով, վասն զի կը լուսաբանէին Աստուածաշնչի ըրարար Հայ Թարգմանութեան չահեկանութիւնն ու կարեւորութիւնը։ Ներսպայի չատ քիչ ուսումնականներ հմուտ են Հայ լեզուին, և դժբախտաբար հասանական չէ որ անոնց թիւը չատ բազմանայ։ Հետեւապէս հարկ է որ Սբ. Գրոց Հայերէն Թարգմանութեան վերաբերեալ հարցերու ուսումնասիրութիւնը Հայ ուսումնականներու կողմէ ըլլայ մեծ մասամբ։ Այս է նաեւ ընտրելագոյն կերպը, տիպար կերպը։ Այս մասին մէջ ծանօթութեան յաւելման ի նպատա Տր. Արթինեանի յօդուածներուն որոշ մէկ ծառայութիւնը սա ապագայն եղաւ թէ նախնի Հայ Թարգմանիչներէն և սրբագրիչներէն ոմանք Յունարէնէ և Ասորերէնէ զատ Եբրայերէնի ալ տեղեակ էին։ Այս յայտնի չէր առաջ։ Այս գիւտը ո՛րքան կենդանի կերպով մեր աչքէ պատկերացուց այն մեծ մարդիկը, որոնք Աստուծոյ ամբողջ Խօսքը իրենց իսկ լեզուով ազգին ընծայելու աղնիւ ունեցով վաստակած էին համակ։ Մնաւանդ ո՛րքան զգոյշ կ'ուզէին ըլլալ ուղիղ Թարգմանելու համար մէն մի բառ։ Այդ պատասական մարդոց անկեղծութեան ու ձեռնհասութեան վրայ մեր վստահութիւնն աւելցաւ և հիմա յաւելուածական պատճառ ունինք գրաբար Սբ. Գիրքը «Թարգմանութիւններու Թագուհին» անուանելու։

Կէտ մը ևս պարտիմք յիշել։ Տր. Արթինեանը կը ցնորհաւորենք որ այս ուսումնասիրութիւնները ընելէետև յօժարեցաւ զանոնք ի գիր առնել և հրատարակել։ Լաւ և չատ-պիտանի օրինակ է այս։ Մեր համոզումն է թէ կարող չատ այրեր ու կիներ կան մեր մէջ, որ գլխաւին իրենց ժողովրդին չատ աւելի օգտակար ըլլալ, եթէ միայն հարկ եղած յօդնութիւնն ստանձնէին իրենց Աստուածատուր տաղանդները զարգացնելու համար։ Ծանօթութիւն չպակսիր, ոչ ալ հետազօտելէ, ի վեր հանելու և գրելու կարողութիւն։ Բնական այդ տաղանդները, ինչևիցէ պատճառով, անպտուղ կը մնան ընդհանրապէս։ Ոմանց արգելքն է թերեւս համեստութիւն, ոմանցն ալ թերեւս ուրիշ պարտականութիւններու ծանր ճնշում։ Բայց մենք վստահ ենք թէ մեր կրօնական, կրթական և հարստարական առաջնորդներն չատեր այժմեանէն չատ աւելի ծառայութիւն կրնային մատուցանել, եթէ ժամանակ տային գրական ոճի մշակման կամ իրենց խորհուրդները պարզ ու չաֆաղդող լեզուով արտայայտելու կարողութեան։ Այս առիթով կը փութանք այս գաղափարը ներկայացնել բոլոր անոնց ուշադրութեան որոնք այս տողերը պիտի կարդան։ Ի սկզբան թերեւս գրժուար ու յուսահատեցուցիչ ըլլայ մեր թելադրութեան հետեւիլ։ Սակայն յարատեւութիւն ու վարժութիւն պիտի բերեն գիւրութիւն և դէթ բանաւոր չափով յաջողութիւն։ Ըսելու արժանի բան մը ունեցէք և ապա արժանավայել կերպով մը ըսէք զայն։

Կրնանք աւելցնել թէ Տր. Արթինեանի ուսումնասիրութիւնները ի մօտոյ պիտի երեւին գիրքի ձեւով։ Գիրքը պիտի պարունակէ մաս մը որ չերեւցաւ Առեսաբերի մէջ։ Կը սիրենք յուսալ թէ գիտական և մանաւանդ Աստուածաչնչական ուսումնիներու հետաքրքրուղ ամէն անձեր պիտի ուզեն մէյմէկ օրինակ ունենալ այս գիրքէն։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Ի՞ՆՉ Է ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐՇԱԿ Կ. ԲԻՒԶԻՒՆՃԵԱՆ

«Ի՞նչ է Քրիստոնէութիւնը,» ահա կարեւոր ու կենսական հարցը, այսպէս ըսինք՝ հարցերուն հարցը, ամէնուն, մանաւանդ Քրիստոնեաներուն համար, որոնցմէ չատերը Քրիստոնէութիւնը սխալ հասկցած ըլլալով, կանխակալ կարծիքներու կամ նախապաշարումներու աւազուտ հիմին եւ ո՛չ թէ Քրիստոսի Աւետարանին հաստատուն ապառաժ-հիմին վրայ հաստատած են զայն։ Մի՛ զարմանաք, կան Քրիստոնեայ կոչուող անձեր, եւ փոքրամասնութիւն մը չէ որ կը ներկայացնեն ասանկները Քրիստոնեաներու ստուար զաւակարգին մէջ, որոնք Քրիստոնեայ ծնողքէ սերած ըլլալով եւ Քրիստոնեայ կոչուելով միասին դէտ Քրիստոնէութիւնը բառին լեզուն եւ ճչգրիտ առումովը չեն հասկցած, այո, չեն հասկցած եւ չեն ընդունած Քրիստոնէութեան հոգին, թէեւ իրենք կը կարծեն թէ հասկցած ու ընդունած են։ Նրեւակայեցէք մէկը որ ուսուցիչ ըլլալ կ'ուզէ բայց ուսուցչութենէ տեղեկութիւն չունի, եւ կամ ուրիչ մէկը որ բժշկութիւն ընել կ'ուզէ սակայն բժշկութեան արուեստին հմուտ չէ. ասանկ անձեր օգուտէ աւելի վնաս կը հասցնեն. ան որ ճչմարիտ ուսուցիչ չէ՝ տղան միտքը կը բթացնէ կամ կը սպաննէ, իսկ բժշկութենէ տեղեկութիւն չունեցողը, դեղերու գործածութեան կերպը չգիտցողը, եւ հիւանդութենէն չհասկցողը, սխալ դեղերով հիւանդը կը սպաննէ։ Ասկայէս ալ Քրիստոնէութիւնը չճանչցող եւ անոր հոգին չունեցող եւ սակայն «Քրիստոնեայ եմ» ըսող անձը տղէտ ուսուցիչէ մը կամ տղէտ բժիշկէ մը ա՛լ աւելի չատ վնաս կը հասցնէ մարդկութեան իր անգոյն եւ անհրապոյր կեանքովը, իր նախապաշարումներովը, վասն զի ոչ թէ անոր փիլիսոփայութիւնն կ'աղտէ՝ այլ մտաւորականէն աւելի բարոյականին ալ։

Մեր հարցին դրական կողմին պատասխանը տալէ առաջ նախ ժխտական կողմը նկատի առնենք եւ ըսենք թէ Քրիստոնէութիւնը ի՛նչ չէ։

1. Քրիստոնէութիւնը եկեղեցական ծէս չէ։ Սէսեր ու արարողութիւններ Քրիստոնէութեան ներքոյ ունենալ չենք կրնար կազմել։ Անոնք միջոց են եւ ո՛չ թէ նպատակ։ Մկրտութիւն, Հաղորդութիւն, եւն., որոշ եւ գերագոյն նպատակի մը համար միայն գոյութեան իրաւունք կրնան ունենալ։

2. Վանականութիւն կամ ճգնաւորութիւն չէ։ Միջին Դարու մէջ տիրող ճգնաւորական սխալ գաղափարը եւ ապրելակերպը, այսինքն փորձութեան զօրութենէն, չարէն ու չարիքէն ազատելու համար վանքերն ու այրերը մեկուսանալու դրութիւնը, քիչ մնաց չէ որ հասցուցած է Քրիստոնէութեան։ Ճգնաւորական գաղափարին ընդդիմութիւնը այսօր իսկ չատ մը Քրիստոնեաներ եւս կը պահէ ընկերութենէն՝ որ պէտք ունի իր լաւագոյն այրերուն եւ կիներուն՝ իրրեւ արդարութեան ոյժերու։ Չէ՞ որ Քրիստոս իր աշակերտներուն համար աղօթած ժամանակը ըսաւ, «Չեմ աղաչեր որ զանոնք աշխարհէն վերցնես, հապա որ զանոնք չարէն պահես։»

3. Ստոյիկութիւն չէ։ Ստոյիկեան փիլիսոփաներու գաղափարը աշխարհն ու կեանքի մասին՝ անարգ է. Քրիստոնէութիւնը անոր հետ գործ ընաւ չունի, չի կրնար ունենալ։ Քրիստոնեային համար աշխարհն ու կեանքը բարի են ու գեղեցիկ։ Ան կը ցանկայ ապրիլ ու վայելել ծաղիկներն ու գարնան, լեռներն ու ձորերը, գետերն ու երգող թռչունները, ան կը բաղձայ ժպիտի եւ ուրախութեան, արեւի եւ կեանքի եւ միչա օրհնութեան երկիր բարձրացնել Անոր՝ որ ամէն բաներուն պարգեւատուն է։ Քրիստոնէութիւնը ազգու բողոք մըն է մաքրակրօն անձնասիրութեան դէմ։

4. Երեսային բան մը չէ, վերերը երկնից մէջ չի գտնուիր. ան հոս՝ աշխարհի վրայ կը գտնուի, այս կեանքին եւ այս ժամանակին համար է եւ ամէնուն համար է։ Քրիստոնեան վերացական գաղափարներու եւ վերացական կեանքի սահմանին մէջ չէ որ կը բնակի. ան երկրի վրայ իր գործնական կեանքը եւ ազդեցութիւնը ունի, կ'ապրի Քրիստոնէական կեանքը եւ ցոյց կու տայ անոր արդիւնքը։

5. Փարիսեցիութիւն չէ։ Փարիսեցին պինդը սուրբ սեպելով մարդոց հետ չխառնուիր, որ չպղծուի։ Քրիստոս դատապարտեց փարիսեցական ոգին, հպարտութեան, կոյր-գաւազանութեան եւ ինքնաւստահութեան ոգին։

6. Բարեպաշտութիւն չէ։ Տարբեր բան է բարեպաշտութիւնը, տարբեր բան է Քրիստոնէութիւնը։ Մէկը կրնայ բարեպաշտ կամ կրօնասէր ըլլալ բայց... Քրիստոնեայ չըլլալ։ Մի զարմանաք, ասիկա ճշմարտութիւն մըն է։ Մէկը կրնայ իր չափազանց բարեպաշտութեան նէն խելագար վիճակի մը հասնիլ, ինչպէս կ'ըսուի չաս անդամ անձի մը համար, որ չափազանց կրօնասէր կ'երեւնայ, թէ "իր բարեպաշտութենէն խելքը ղլխէն թռցուցեր է։" բայց երբեք լսուա՞ծ է որ մէկը խելագարած ըլլայ իր չափազանց Քրիստոնեայ ըլլալուն համար։

7. Միայն աղօթք չէ։ Դուք զարմանալի թուի ասիկա, բայց ճշմարիտ է։ Ո՛րչափներ կան որոնք թէեւ միշտ ու երկար կ'աղօթեն բայց Քրիստոնեայ չեն՝ վասն զի Քրիստոսի պէս չեն աղօթեր, աղօթքի ոգին չունին. տարբեր խօսքով՝ Աղօթքը կեանք եւ կեանքը Աղօթք չէ իրենց համար։ Քրիստոնեայ մը խոստովանեցաւ թէ ինք տարիէ 25 տարիներ աղօթած էր, սակայն տակաւին Քրիստոնեայ եղած չէր, վասն զի աղօթքի կեանքը ապրած չէր, սակայն 55 տարիներ վերջ իր առաջին աղօթքը կեանքի-աղօթքը եղաւ։

8. Միայն եկեղեցւոյ անդամակցութիւն չէ. ուրեմն եկեղեցական կազմակերպութիւն ալ չէ։ Ինչպէս իրաւամբ ըսուած է, "եկեղեցին է գործիքը, որով կը հոչակուի ճշմարտութիւնը եւ կը տարածուի Քրիստոնէութեան ճշմարտութիւնը։" Կան եկեղեցւոյ անդամներ՝ որոնք անդամ չեղողները Քրիստոնեայ չեն ճանչնար. սակայն Յիսուս ըսաւ, "Շատերը պիտի գան արեւելքէն եւ արեւմուտքէն, ու երկինքի թագաւորութեան մէջ պիտի բազմին..."։ Ո՛րչափներ կան եկեղեցիէն դուրս ձգուած մարդոց կազմէ, որոնք ճշմարիտ Քրիստոնեաներ են, հաւատք-կեանքի տէր եւ ո՛րչափներ ալ հարիւրապետին պէս աչխարհիս ամէն կողմերը, ամէն ազգերու մէջ, որոնք Քրիստոսի ճշմարիտ եկեղեցիին անդամներն են՝ թէեւ անուանապէս եւ ո՛չ մէկ եկեղեցիի կը պատկանին։

9. Միայն Սբ. Գիրք կարդալ ալ չէ։ Շատեր կան որ կը կարդան բայց ասով մէկտեղ Քրիստոնեայ չեն։ Տարբերութիւն կայ եւ չատ մեծ տարբերութիւն կարդալուն եւ Քրիստոնեայ ըլլալուն մէջտեղ։ Սբ. Գիրքը կարպացող, ուրատող, դանիկա գրեթէ գոց գիացող ու նոյն իսկ քարոզող—Քրիստոսն ու Քրիստոնէութիւնը քարոզող՝ բայց ասով մէկտեղ Քրիստոնեայ չեղող անձե՞ր կը պակսին այսօր մեր մէջ։

10. Վերջապէս կրկնակ կեանք ալ չէ, այսինքն աչխարհական եւ կրօնական կեանք միանգամայն։ Քրիստոնեաներ կան, եւ որչա՛փ ալ չատ այս տեսակ Քրիստոնեաներէն, որոնք կրօնական կեանք ալ ունին, աչխարհական կեանք ալ ունին, եւ կ'ըսեն, "Այս աստնկ պէտք է որ ըլլայ, եթէ ոչ՝ չենք կրնար չահիլ ու ապրիլ։" Աստանկներուն համար բսուած է, "Ներսը սուրբ, դուրսը... սատանայ։" Կիրակի օր եւ կեղեցի երթալը իրենց համար կրօնական կեանք է, սակայն առեւտուրի մէջ սուտ մը խօսիլը, երդումներ ընելը... օրհնաւոր՝ աչխարհական կեանքէ դրամ վաստկելու համար։ Բայց Քրիստոս ի՞նչ սորվեցուց — "Թէ մարդուն մէն մի արարքը իր Քրիստոնէական կեանքին մասը կը կազմէ։" Մեր Թէ՛ կիրակի եւ Թէ՛ ամէն օրուան կեանքը Քրիստոնէական կեանք ըլլալու է, եւ ատ Քրիստոնէական կեանքը հաւատարպէս պարտականութիւնն է քարոզիչին՝ որ կիրակի օր եկեղեցւոյ մէջ զՅիսուս կը քարոզէ եւ գործաւորին՝ որ իր օրական աչխատութեան ատեանին կ'երթայ։

Այսպէս, ծէս, աղօթք, Սբ. Գրքի ընթերցում, եկեղեցւոյ անդամակցութիւն, ալն. Քրիստոնէութեան արտաքին մասը կամ կեղեւը կը կազմին, ատոնք բուն միջուկին պահպանման կը ծառայեն. կարեւորը միջուկին է ատանց ոքու՝ կեղեւը անարժէք է։ Կրօնը միայն այս բաներով սերեւալից թզենիի մը կը նմանի — անպտուղ եւ անդրադարձ կ'ըլլայ։

Ուրեմն եթէ Քրիստոնէութիւնը ատ չէ ու ատ չէ, հապա ի՞նչ է։

Մեր յաջորդ յօդուածը հարցումին դրական կողմին պատասխանը պիտի տայ։

Սիմ Հաճի Բեոյ (Շարունակելի)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ՏՈՒՆԿԵՐԸ.

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԱԾ

ՄԵՐ ԴԱՒԱՆԴԱՅ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐՁ.

ՏՕՔԹ. ՅՈՎՀ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ

ԿԻՊՐՈՍ, ՀԻՆԱՅ.

կիպրոս.— Երբ. Կոֆեր.—Ասոր. Կուֆրոյ.— κύπρος.— Լա. Cyprus.— Hennè.— Lawsonia Inermis Roxb.=Lawsonia Alba Lamk.—Սր. ѣ̈ւ հինայ. Ն չ. եհրենա [Իրն Բէյթար].—Ծաղիկը. ڤاغلى ڤاوغلى:

Հինայի տունկը, որ Ս. Գրքին մէջ կիպրոս կը կոչուի, փոքր ծառ մըն է արաբական ծա-

դումով և տարածուած հիւսիսային Ափրիկէի, ամրողջ Արեւելքի, Սուրիոյ մէջ, Մեռեալ ծովու եզերքը մինչև Հնդկաստան։ Կիպրոսի մէջ ալ կայ ուրկէ՝ իր յունական κύπρος, կիպրոս անունը։

Փոքր ծառատունկ մըն է վայրի յունապտղի մեծութեամբ Lythrariéesներու առնչէն, նաբք ճիւղերով, սպիտակ կեղեւով. տերեւները ընդհակառակ են, երկայնաձև, անատամն և անկոթ։ Ծաղիկները սպիտակ ողկոյզներ կը կազմեն անուշահոտ, երկու ճիւղերու մէջտեղէն ելած և ծայրադիր։

Ծաղկին բաժակը կարճ է չորս փերթով. չորս թերթ ունի բաժակի խողովակին եզրը կցուած. 4 զոյգ առէջները թերթերուն մէջտեղէն կ'ելլեն, բաժակի խողովակին եզերքը միացած. ձուարանը, բազմաթիւ սերմերով՝ գնդաձև է։

Հինան Արեւելքի մէջ հին ժամանակներէ հետէ ծանօթ է իր տերեւներուն գեղէն կարմրագոյն հիւմով։ Եգիպտացիք անով կը ներկէին իրենց մամիաներուն կարգ մը մասերը և միայն բարձր դասի անձերու յատուկ էր ի սկզբան անոր գործածութիւնը։ Երբ Տաճկաց ձեռքն անցաւ Եգիպտոսը ուր կը մշակուէր մանաւանդ հինան, վայտներն իրենց վերապահեցին անոր մշակութիւնը և մեծամեծ դումարներ կը չահէին ուղարկելով Կ.պոլիս։

Տերեւներու հիւթը կը պարունակէ պնդիչ (astringent) գոյացութիւն մը, գալլոյի թթու (acide gallique) և երկաթի աղերու հետ կը տայ թանաք։ Հնդկաստանի մէջ կը գործածուի մորթային հիւանդութիւններու համար, ինչպէս բորոտութեան դէմ, նոյնպէս կեղերու և քրտնող ոտներու համար։

Արեւելքի մէջ կիները և նոյն իսկ մարդիկ, մանաւանդ Պարսիկ այրերը, հինայով կը ներկեն իրենց մազերը, ձեռքին և ոտներուն մատները անոր կարմիր գոյնին համար և իրրև սիրոգիտեան։ Աստ՝ազարի մէջ մասնաւոր արարողութեամբ և երգերով հարսնիքէն երկու օր առաջ կ'երթան հարսնցուն տունը, պլսիլը հինայ դնելու, և այս արարողութիւնը կը կոչուի հինայտան, հետեւեալ օրն ալ հարսընցուն կը տանին բաղանիք լուալու։

Հինային տերեւները կը չորցնեն և կը փոշիացունեն գործածութեան համար. մինակ հինան կարմիր խարտեաշ կը ներկէ սպիտակ մազերը. երէք հետեւեալ օրը, հինայով ներկուած ձեռներուն վրայ, իւղով և ջուրով չաղախուած (pétrie) քիչ մը կիր դնեն, գոյնը սեւի կը փոխուի (Dr. Guigues)։ Լեղակ խառնելով մէջը կ'ունենան սեւ գոյն, իսկ ընկուզի կճեպի հետ կու տայ թուխ (brun)։ Այս կարեւոր հինայէն զատ որ կը կոչուի Մէկքէի հինայ, կը ծախեն սեւ կամ Պաղտատի հինայ որ ուղղակի սեւ կը ներկէ մազերը, թէև երբեմն անոր կը խառնեն կաղայի պտուղներ (baies de laurier) կամ ընկուզի տերեւներ։

Երկու հինաներ անունով կը ճանչցուի հինայի և սինաւեքիի (séné) խառնուրդ մը որ կը ծառայէ մազերը սեւ ներկելու։

Հինայի ծառատունկը կը մշակեն պարտէզներու մէջ իր ծաղիկներու անուշ բոյրին համար. ծաղիկները (tamar henné, حنا) կը գործածուին իրրեւ անուշահոտութիւն։

Ադարներու փաղիէ فاغية լսածը հինայի ծաղիկն է և Հայ Էջմիածնանը (ձեռ. փարիզի թիւ...) կ'ըսէ. «Ծաղիկ, յինայի ծաղիկ, այն որ խոչոտ լինի։»

Պէյրութի մէջ մշակուած հինան ներկելու յատկութիւն չունի։

*
* *

Եբրայական կոփհեն է զոր Եօթանասունք թարգմանած են κύπρος, կիպրոս և վուլգատան cyprus. հիմա ընդունուած է որ հինայ է։

Երկար ատեն κύπρος, կիպրոս թարգմանուած է troëne, ligustrum (Մատթէոսի)։ Պրոսպէր Ալբէն, իր Եգիպտոսի տունկերը գրքին մէջ, կը նշանակէ այդ սխալը և կը հաստատէ, ինչպէս Պլինիոս, հինային պտուղները պինձին պտուղներուն. սակայն կը պահէ ligustrum ընդհանուր բառը, միայն nigrum (սեւ) բառն աւելցունելով։ (Notes de Leclerc dans la traduction d'Ibn-el-Beithar)։

*
* *

Կոփհեր, կիպրոս, հինայ յիշատակուած է Երգ Երգոցի մէջ.

Ա. 13, Դ. 13, Զ. 10, Է. 12։

Դ. 13ի մէջ, «կիպրոս հանդերձ նարդոսիս», հինայ կը յիշուի անուշահոտութիւններու մէջ

և Թարգմանութիւնն է Հիպրօքին, Աստրերէն կուգրօ։ Անդղիական Թարգմանութիւնը Եբրայական կոփերը կը մեկնէ խոհուր, camphre, և կը դնէ camphre. միևնոյն սխալն ընկլոլ է որ միսիոնարներու Արաբական Թարգմանութիւնը կը դնէ عنقود [քափուրի ողկոյզ]։ Երրայերէնն է կոփերիմ կիպրոսներ։

Իսկ Ա. 13, Զ. 10, Լ. 12 հատուածներուն մէջ Հայ բնագիրը կը դնէ նոճ, փոխանակ կիպրոսի, անշուշտ հիպրօքը հիպոքրիտով։

Միսիոնարաց դրաբար Աստուածաշունչը (Տպագր. Պաղատեանի 1895) Դ. 13ի հանդէպ իրրև Եբրայական ուղիղ Թարգմանութիւն կը դնէ նոճ. մինչդեռ կիպրոսն աւելի ճիշդ կը յայտնէ Եբրայական կոփերը, որ է Աստրական կուփրոն։

Ա. 13, Ողկոյզ նոճոյ է ազբօրարդին իմ ինձ։ Յն. βότρυς τῆς Κύπρου, Լա. Botrus cypri. Զ. 10 և Լ. 12 միևնոյն խօսքերն են կրկնուած.

«Ի պարտէզս ընկուզենացն իջի հայել ցարդիւնս վտակացն, տեսանել թէ ծաղկե՞լ իցէ որթ, թէ ծաղկե՞լ իցէ նոճ, թէ ծաղկե՞լ իցեն նռնենիք։»

Զ. 10ի մէջ (Եբր. Զ. 11) «Ծաղկեալ իցէ նոճ» չկայ Եբրայական բնագրին մէջ, նոյնպէս Եօթանասնից Յունարէնին և Վուլգատային մէջ. իսկ Լ. 12 Եբրայերէնն ունի կոփերիմ յոգնակի ձեւով։ Յունարէնը կը դնէ κυπρίσμος [որթի ծաղիկը], այսպէս է նաև Աստրերէնը, Վուլ. videamu si floruit vinea, si «Flores Fructus» parturiunt. Անգլիական Թարգմանութիւնն ալ կ'ըսէ. the tender grape appear։

ՑԱՅԳԵՐԳԸ

Ա. Կ. ԿԻԼԻՄԷՆԿԵԱՆ

Նոր գիշերուան չուռ պահուն՝
Հեւոս տեսչով մը անհուն
Սեւեռած ա՛չքս յերկին
Կ'ունկընդրեմ ցայգերգին...:

Ա՛լ չեմ յաոիր սառ ևիթին,
Հոնաւորեմ այս անդի՛ն,
— Մոռցած ի սպառ սին ևերկան —
Ես կ'երազեմ ապագա՛ն...:

Աստուա՛ծ իմ, ի՛նչ կը լլսեմ...
Ցայգաղօտազ մը վրսեմ՝
Որ կը տանի գիս հեռո՛ւն՝
Աշխարհին անբիծ սերտուն...:

Ո՛հ, այդ շեշտեր մոգական
Ի՛նչ խրոխտերգե մը կու գան
Հոգիիդ սիրտն ու հոգին
Այս հուսաւոր հանգին...:

Ի՛նչ արձագանգ անպատում
Գետերկրային այդ բրթուում,
Խրոխտերգ վրսեմ, դաշնաւոր
Հրեշտակներու բերաւոր,
Որ կը տանի գիս հեռո՛ւն՝
Աշխարհին անբիծ սերտուն,
Խորհրդաւոր, անծանօթ,
Դէպ ի ջինջ լոյսն անապոս...:

*
* *

Ու գիշերուան չուռ պահուն՝
Հեւոս տեսչով մը անհուն
Սեւեռած ա՛չքս յերկին՝
Կ'ունկընդրեմ ցայգերգին...:

ՀԵՏՔԵՐՔ

Պ. ՊԱՐԱՆ

Եսիս դարձած հեսաիրիր,
Առագներուն վըրայ ծոլուն
Կը փնտրեմ, պահ մ'ուշադիր,
Ջրգած հետքերն իմ բայլերուն:

Բայց մշտաբախ հարուածներեն
Ալիքներուն յուզուած յատեն,
Կը գտնեմ ես գանոնք արդեն,
Բոլորովին եղած անհետ:

Եւ այդ պահուն, կեանքիս անցեալ
Պատահարներն իրշոտ անիուշ,
Կը պարզուին, անգամ մըն ալ,
Աչքիս առջեւ՝ դառն կամ անուշ:

Անոնք տրտիս վրայ արդեն՝
Ջրգած հետքերն իրենց տեղը,
Կը յուզեն գիս, ատեն ատեն,
Խրոխտելով հոգիս տըխուր,

Որման ալ որ Ժամանակին
Հետ վաղանցոյս, անցած գացած
Ըլլան անոնք, ու կարծուին
Այլ եւս անդարձ՝ անհետացած...:

ԿԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԻՆԵՐ

Ե. ՔԱՄՈՒՆԻ

Ե.

8. Դանի վրայ թագաւոր մեհակեցումի մը.—Իւբլինեան իշխաններէն Լեւոն Բ. իր արիութեան, մեծագործութեան ու քաջ քաղաքագիտութեան շնորհիւ յաջողած էր Կիլիկեան Հայ իշխանութիւնը թագաւորութեան աստիճանին բարձրացնել և հանդիսաւորապէս թագադրուիլ Տարսոնի մէջ։ Դժբախտաբար Զապէլ անուն աղջիկէ մը զատ ուրիշ սերունդ չունէր։ Շատ տարակուսանքէ յետոյ վերջապէս իր մահուան առեն ստիպուեցաւ ղԶապէլ գահին յաջորդ անուանել, զնա յանձնելով Սիր Ամաուր Պայլին խնամակալութեան, սակայն երդում ալ ստանալով Ամաուրէն ղԶապէլ ամուսնացնելու Հունգարաց թագաւորին որդւոյն հետ՝ սա պայմանաւ որ արքայորդին, որ դեռ երախայ էր, Հայ դաւանութեամբ մկրտուի։ Բայց Ամաուր, որ ազգաւ Յոյն էր և աչեր Պաղրատայ բերդին (Պէյլանի մօտ), "ըստ բնական ատելութեանն Յունաց ընդ ազգիս Հայոց" դրժեց իր երդումին և կը խորհէր ինք յափըշտակել Կիլիկեան իշխանութիւնը. "վասն որոյ փութեալ ի խնամոցն Ամաուրայ առնու զարժանն պատուհաս՝ սպանանել ի Հայիլեանցն։"

Ամառ յաջորդեց երեք տարուայ չափ խիստ ալեկոծ չրջան մը, յորում Հայ իշխանները դէմանք և մի քանի դրացի իշխաններ Զապէլի ձեռքին և Հայոց գահին թեկնածու ելան և իրարու հետէ կորսուեցան։ Իսկ Զապէլ ինքը երկիր մը կառավարելէ աւելի կռուատան մը մտնելու և մայրապետ ըլլալու յարմար ուղեակ փափաքող էր։ Վերջապէս Բարձրբերդի տէր Կոստանդին պարոնին, որ Ամաուրի մահէն յետոյ թագաւորութեան խնամակալ կարգուած էր, և միւս իշխաններու միաձայն որոշումով Զապէլ ամուսնութեան արուեցաւ Անտիոքի դուքսին որդւոյն՝ Փիլիպպոսի (1222)։ Փիլիպպոս Հայոց թագաւոր ալ պսակուեցաւ՝ խոստում առնելով իրմէ որ Հայոց ազգին ու եկեղեցւոյն սովորութեանց ու օրէնքին պիտի հետեւէր։ Արդարև իր խոստման համաձայն կ'ապրէր դա, բայց չատ չանցած իր հօրը չար թելադրութիւններէն խաբուելով՝ սկսաւ կասկածոտութիւնը յառաջ քշել, և Հայ իշխանները պաշտօնանկ ընելով փոխանակ իշխանները գործի գլուխ անցունել։ Բայց ատոր սերունդ ալ չունեցաւ, որով վախ կար թէ վերջապէս գահը բոլորովին թափուր պիտի մնար։ Այս բոլոր պարագաները միացան Հայոց մէջ փիլիպպոսի իշխանութեան դէմ սաստիկ գժգոհութիւն մը յառաջ բերելու։ Զայս հասկնալով նա՝ նախ արքունի արգելարդերը պաղտնի Անտիոք ղրկեց իր հօրը և ապա գժգոհ կուսակցութեան պարագլուխներէն երկու մեծամեծ իշխաններ, Պարոն Կոստանդին Թաղաւրահայրը և Լամբրոնի տէր միւս Կոստանդինը, ձերբակալել հրամայեց։ Ասիկա առաջուց լսելով Կոստանդին Թաղաւրահայրը՝ յայտնի ապստամբութիւն հանեց։ Փիլիպպոս իսկոյն Զապէլն ալ միասին առած փախչիլ սկսաւ դէպ ի Անտիոք, բայց հազիւ թէ (արդի Օսմանիյէի մօտ) Թիլ Համմոյ անուն տեղը հասեր էր, Կոստանդին ալ հասաւ հետեւէն ու բռնեց, Բարձրբերդ տարաւ, բանտարկեց։ Ապա Անտիոքի դուքսին առաջարկեց, որ Հայոց արքունի արգելարդերը վերադարձնելով իր որդին ազատէ։ Դուքսը չհաւանեցաւ ասոր, ընդհակառակն յայտնի թշնամութեանց սկսաւ՝ Իկոնիոնի սուլթանն ալ Հայոց դէմ գրգռելով։ Իրաւ բան մը չկրնացաւ ասկէ և հետեւանքը սա միայն եղաւ որ Փիլիպպոս երկարատև բանտարկութեան չհանդուրժելով՝ սրտին դաւէն մեռաւ (1225)։

Զապէլ թագուհին, որ անոր բոլոր թերութեանց հակառակ անկեղծ սիրով մը կը սիրէր իր դժբախտ ամուսինը, անոր մահուան վրայ բոլորովին գգուեցաւ թագէն ու գահէն և դարձեալ հետամուտ եղաւ կուսանոց մը առանձնանալու։ Գիշերները յաճախ արքունիքէն փախուստ կուտար, լեռներ ու ձորեր կը քաչուէր, կուլար ու կ'աղօթէր։ Երբ վանքի մը դռնէն ներս կոխէր, ա՛լ չէր ուզեր դուրս ելլել։ Կոստանդին պարոնը միւս իշխաններուն և կաթողիկոսին հետ համախոհ որոշումով առաջարկեց Զապէլին իր Հեթում որդւոյն հետ ամուսնանալ, բայց թագուհին յանձն չառաւ և գաղտնի Սելևկիա փախաւ իր մօրը քով։ Բոլոր սիրտն ու փափաքը տուեր էր աչխարհային կեանքէ քաչուելու և մենակեցութեամբ

զբաղելու։ Կոստանդին չատ աչխատեցաւ զինք համոզելու որ գոնէ նորէն մայրաքաղաք վերադառնայ և կառավարութեան գործերն իր ձեռքն առնէ, այլ ի զուր։ Վերջապէս պարոնը տեսաւ որ քաղցրութեամբ չպիտի քալէ գործը, բաղմաթիւ բանակով մը պաչարեց Սելեւկիան։ Զապէլ հարկադրեալ Սիս վերադարձաւ և իչխանութիւնը վերստանձնեց. քիչ ետքը Հեթում ամուսնացաւ անոր հետ և հանդիսաւորապէս Հայոց թագաւոր պսակուեցաւ (1226)։

Այսպէս Կիլիկեան թագաւորութիւնը ազատեցաւ Փռանկ իչխաններու թեկնածութենէն։ Փռանգի Հեթում, իր բոլոր առումին պէս, Հայու զաւակ Հայ էր, առանց օտար արեան խառնուրդի և առանց օտարամոլութեան։ Կ՚արժէ այս մասին լսել Միխայէլ Ասորւոյ ժամանակագրութեան Հայ չարայարողին պիտառդութիւնը, որ այս դէպքէն 20 տարի ետքը տապէս կը գրէ. «Այլ Թևերեա նախախնամութեան կամքը կը տնօրինէր և ի բարին կը դարձնէր մարդկային անհատատառութիւնն ու ամենց չարաբարութիւնը. քանզի այն փոքրիկ դաւազանը զոր Աստուած տուաւ Հայկազանց լքեալ ու խռնարհեալ ազգին ի միխիթարութիւն, վասն անոնց բարձրացեալ թագաւորութեան, զայն չկամեցաւ տալ օտար ազգին ձեռքը. նմանորոյ յետ բազում ժխորամանց և ամբոխից և վիճամանց՝ ընտրեցաւ (Հեթում) որդին պարոն Կոստանդնոյ ի թագաւորութիւն. զոր ընտրած էր Տէր յորովայնէ, զեղեցիկ հասակաւ և բարի խորհրդով, մեծահոգի և երկայնամիտ, հեզ և հանդարտ՝ երիտասարդութեան տարիքի մէջ։ Եւ տրուեցաւ անոր չառաւիղն օրհնութեան աղաւնւոյն Զապէլ, անթևերին ի գովութենէ, Աստուածապաշտ և երկիւղած կին, ողջախոհ և ցածուն, և անզարդասէր ու լոյն, լիահաւատ ու մեծայոյս, բրիտասասէր ու սրբասէր, աղօթասէր, և մանկամարդ հասակի մէջ ծերունի հանճարով...։ Վասնորոյ սիրեց զանոնք Տէր... և յաջողեց ամէն բանի մէջ, և տուաւ անոնց որդիներ ու դուստրեր։» (Միխ. Ասոր., ժամանակ. տպ. Երուսաղէմ 1871, էջ 506—507)։ Հեթում ինքը, իր հայրը և իր Սմբատ ու Լեւոն եղբայրները ռազմագէտ զօրավարներ ու քաջ և վարժ քաղաքագէտներ էին, որով իր 44ամեայ երկարատև իչխանութիւնը Կիլիկեան Հայ թագաւորութեան անպորպատոյն ու յաջողատոյն չրջանը կը կազմէ։

Իսկ Զապէլին ի գովեստ կրնանք յարել թէ Հեթումի հետ ամուսնութենէն յետոյ՝ իչխանութեան գործնական հոգերը մէկդի ձգած՝ իրեւ պարզ ու համեստ կին զբաղած է իր էրկանը հանդէպ ամուսնական պարտաւորութիւններուն անթերի կատարմամբ և իր զաւակներուն դաստիարակութեան գործով։

* * *

Սիրելի քոյրեր, ես ձեր մասին չատ յուսալից եմ, որովհետեւ ձեր նախամայրերն ալ չատ կանուխ դարերէ ի վեր արժանաւոր սիւներ եղած են։ Երբ հինաւուրց յիչատակարանները կը պրպտէի, մեր ազգին յիչատակեալ կիներուն մէջ համեմատաբար չատ քիչերուն հանդիպեցայ որ ճչմարտապէս չար ըլլային, մինչ այդ արիւնաներկ, խիստ բիրտ ու կոպիտ և խաւարին ժամանակներուն մէջ անդամ մերազնեայ կիներուն մէջ հրճուանքով ու պարծանքով տեսայ անթիւ կիներ որ ճըշմարտութեան և կրօնքին ի սէր չանձն առին զոհել իրենց կեանքերը, կիներ՝ որ գիտութեան ու բարեգործութեան պատուհասով լի էին, կիներ՝ որ սիրահար ու պաչտպան էին ուսմանց ու գրագիտութեան. գեղ պանծալի դուստրեր, եղբայրասէր քոյրեր, անմման ամուսիններ, և մայրեր որ տակաւին ցայսօր մեր նմանելուն արժանի են։ Ազգ մը, որ այսպիսի կիներ ունի, Աստուծոյ ողորմութեամբը չի մեռնիր, կ՚ապրի։

ՎԵՐՋ

ՏՂԱՅՈՑ ԷՋԸ

ԿԱԳ ԻՇԽԱՆԻԿԸ

ԵՒ

ԻՐ ԹՈՇՈՂ ԼՕԳԻԿԸ

Առակ մը դեռատիներու եւ տարեցներու համար

Հեղինակ՝ ՄԻՍԻՍ ՄԻԻԼՃՔ ՔՐԷՅՔ

Թարգմանիչ՝ ԳՐԻԶ-ՔՆԱՐ

2.

«Յուսամ թէ իր այս ազատութենէն հաճոյք պիտի զգայ, իսկ՚ղ կինը —եթէ անունք անոր ալ գլուխը չկարէն։»

Ու յետոյ տեսակ մը խղճահանգիստութիւն զգաց անոր մասին այդչափ դառն զգացում մը ունենալուն համար. վերջապէս ան երկար տարիներ խնամած էր դինքը —մերթեւս արհամարհալով ու պաղութեամբ, բայց նորէն ալ խնամած էր դինքը ու մինչեւ վերջը. որովհետեւ, ինչպէս ըսի, անոր չորս տնեցիները ալ կարելի եղածին չափ մաքուր էին, կերակուրները պատրաստուած՝ այնպէս մը որ ան բնաւ նեղութիւն չկրեր, որչափ որ կարելի էր:

"Հաւանաբար ան անգութ ըլլալ չէր ուզեր, զայն չեմ պատասխաներ," ըսաւ Իչհանիկ: Ու յետոյ չատ ուրախ եղաւ որ այդ որոշման յանգած էր:

Ան երկրորդ անգամ ըլլալով ինքզինքը հագուեցնել սկսաւ, ինչպէս նաեւ ընել այն տունը բաները զորոնք կրնար ընել ինքնիրմինը —մինչեւ իսկ ակռաները մաքրել եւ նոր ատամ պնդել: "Այս բաւական զուարճալի բան մըն է իչհանի մը համար," ըսաւ ան ինքնագոհ, "բայց կ'ենթադրեմ որ անգամ մը ինծի ըսաւ թէ իչհաններ որեւէ բան ընելու յօժար կ'ըլլան:"

Յետոյ քիչ մը խորհեցաւ իր կնքամայրին մասին: Անոր կոչ մը ընելու կամ անոր օգնութիւնը խնդրելու համար չէր որ խորհեցաւ անոր մասին —որովհետեւ ան հաւանաբար զայն լքած էր անոր ինքնօգնութիւն որովհայնելու համար, եւ աղեկն ալ հպարտ ու անկախ բնաւորութիւն մը ունենալով որոշած էր ընել իր լաւագոյնը —այլ զայն քաղցրութեամբ ու ցաւալի կերպով յիշեց, իբր թէ ան իսկ բաւական խիստ եղած էր իրեն հանդէպ, իրեն պէս խեղճ, լքուած տղու մը հանդէպ: Բայց կ'երեւար թէ ան այդ վերջին քանի մը օրերուն մէջ չատ բան տեսած ու տորմած էր որ, ա'լ ինքզինքը իրրեւ տղայ չէր ղգար, այլ իրրեւ չափահաս մարդ մը —մինչեւ որ այդ դիչեր անկողնին մտաւ:

Երբ ես մանուկ մըն էի, յաճախ կը խորհէի թէ ո՛րչափ հաճելի պիտի ըլլար անակի մը մէջ առանձին ապրիլ —անակի մը մէջ որ չինուած ըլլար վերը ծառի մը վրայ, կամ հեռաւոր անտառի մը մէջ, կամ ըլրակոդին վրայ—այնչափ հաճելիօրէն մենաւոր ու ազատ: Աւանդ տորմելիք գաս ունենալու —բայց ոչ, ես գասերս տորմելէ միչտ հաճոյք կը ղգայի: Կամ, ինչ որ է, ուղած դասս ընտրելու, ուղածիս չափ կարդալիք դիրքեր ունենալու, հետերնին խաղալու համար ուզածիս չափ պատարիկներ ունենալու հաճար ազատ. այս բոլորէն աւելի ազատ ըլլալ ու հանգչիլ, դիս նեղելու, վրդովելու, յանդիմանելու համար ոչ մէկը ունենալ ո՛րչափ հաճելի պիտի ըլլար: Որովհետեւ ես մենաւոր փոքրիկ մըն էի եւ հանդարտութիւն կը սիրէի —ինչպէս կ'ընեն մանուկները չատեր, զորոնք ուրիչ մանուկներ եւ երբեմն չափահաս մարդիկ իսկ չեն կրնար հասկնալ: Եւ այսպէս ես կրնամ հասկնալ Իչհանիկ Ցաւակը:

Իր առաջին անհետացումէն ետքը ան ոչ միայն հանգիստ էր, այլ նաեւ իրապէս երջանիկ իր մենութեան մէջ, առկն բան ինքնիրմինը կ'ընէր ու առկն բան ինքնիրմինը կը վայելէր, մինչեւ անկողին մտնելու ժամանակը:

Այն առտնը չատ չէր սիրեր ան, ինչպէս, կարծեմ, ուրիչ մանուկներ պիտի չսիրէին, իմ ծառի վրայ չինուած երեւակայական անակս, երբ բաւական ժամանակ մը իրենք իրենց մնային:

Բայց Իչհանիկը առտու պիտի ատելու էր եւ իչհանաբար դիմացաւ իսկ մինչեւ հինգ լման օրեր: Այդ բոլոր առտնը առտուն կանուխ կ'ելլէր եւ դիչերը անկողին կը մտնէր, առանց ապրարածի մը խօսելու, կամ ձայն մը լսելու: Որովհետեւ իր փոքրիկ արտոյտն իսկ լսած էր, եւ իր թռչող-լոգիկին գալով կա՛մ բնաւ չէր խորհեր անոր մասին եւ կա՛մ անհետացած էր ան —որովհետեւ Իչհանիկը զայն զործածած չէր, ոչ ալ զործածել փորձած:

Ան այդ հինգ մենաւոր օրերու ընթացքին չատ տարօրինակ կեանք մը կ'ապրէր, եւ զայն բոլորովին չմոռցաւ բնաւ: Այդ ժամանակամիջոցը զայն տոխպեց ինքնօգնութեան եւ յանձնատտանութեան դիմել —այն տեսակ կերպով մը զոր ամէնս ալ պէտք ենք տորվիլ երբ մեծնանք, եւ այդ մեր օգուտին համար իսկ է —բայց այդ քիչ մը զժուար բան է տորվելու համար:

Վեցերորդ օրը Իչհանիկ Ցաւակ տարօրինակ հանդարտութիւն մը ունէր իր նայուածքին մէջ, բայց չատ լուրջ, նիհար ու սպիտակագոյն էր: Ան գրեթէ վերջացուցած էր իր ուսանողենները —ու ի՞նչ պիտի ըլլար անկէ ետքը: Չէր կրնար աշտարակէն դուրս ելլել.

խուլ-համրը իր գործածած եղնարանը միչտ հետը ետ կը տանէր, և եթէ չտանէր իսկ, խեղճ տղեկը ի՞նչպէս պիտի գործածէր զայն։ Ու մինչև իսկ ան ինքզինքը վար կախէր կամ նետէր ու հրաչալի հանդիպումով մը աչսա-բակին տակը ողջ իյնար՝ ի՞նչպէս պիտի կրնար փախչիլ երթալ։

Անոր բախտը չատ անտանելի եղած էր, կամ այնպէս կը թուէր։

Իչխանիկը որոչեց մեռնիլ։ Ու այս ոչ թէ անոր համար որ մեռնիլ կ'ուզէր, ընդհա-կառակը. կայրն չատ բաներ ղորունք ողջ մնա-լով ընել կ'ուզէր, բայց եթէ պէտք էր մեռ-նիլ՝ պիտի մեռնէր։ Մահը անոր չատ սոսկալի չէր երեւար, ոչ իսկ հանդարտարար պառկիլ իր հօրեղբօր պէս, որուն հիմա կատարելապէս ներած էր. որովհետև մեռնելով ալ ոչ խեղճ ոչ ալ չար պիտի ըլլար ու ղերծ պիտի մնար այն բոլոր սոսկալի բաներէն որոնց պալատէն դուրս, «աչխարհ» կոչուած այդ ահարկու տե-ղին մէջ, պատահիլը տեսած էր։

«Այս տեղը բաւական աղեկ է» ըսաւ խեղճ Իչխանիկը, և իր բոլոր գեղեցիկ բանները քովը հաւաքեց —իր սիրական պատկերները՝ որոնց մասին կը խորհէր թէ պիտի փափաքէր քովը ունենալ մեռնելու ատեն, իր գիրքերը և խա-ղալիկները —ոչ, ան ա՛լ խաղալիկներու կա-րեւորութիւն չէր տար հիմա, զանոնք կը սի-րէր որովհետև իրեւ մանուկ սիրած էր։ Ան հոն հանդարտ ու համբերատար կը նստէր, նման թագաւորի մը որ կը նստի իր գահակին մէջ, ու վախճանը կը սպասէր։

«Բայց նորէն ալ կը փափաքէի որ նախ բան մը ընէի, —արժէքաւոր բան մը որով ո-մանք յիչէին զիս,» կը խորհէր ան։ «Ենթադ-րենք թէ ես չափահաս մարդ ըլլայի ու կա-տարելիք գործեր ունենայի, ինչպէս նաև մար-դիկ՝ որոնց խնամ տանէի ու ըլլայի այն-չափ օգտակար ու ղբաղ որ անոնք սիրէին զիս ու թերեւս մոռնային իսկ թէ ես կաղ եմ։ Կարծեմ այն ատեն ապրիլը չատ հաճելի պիտի ըլլար։»

(Շարունակելի)

ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ

ՆՇՄԱՐՆԵՐ ՄԵՐ ԴԻՏԱՐԱՆԷՆ

Զապէլ Եսայեանի «Աւետարկներուն մէջ» գիրքին շուրջ.— Զապէլ Եսայեան իր գրագիտութեան.—Տպաւորու-թիւններ եւ խորհրդածու-թիւններ։

Հաւանաբար Աւետարերի ընթերցողներէն զեղմ ոմանք արդէն պատեհութիւն ունեցած են կարդալու Զապէլ Եսայեանի՝ Աւետարկներուն մէջ տիտղոսով գիրքը, հրատարակուած 1911ին, բայց ես զայն տակաւին նոր կարդալու պա-տեհութիւն ունեցած ըլլալուս համար կը փա-փաքիմ այս անգամ մեր յօդուածին նիւթ ը-նել այս արցունքներով գրուած և չատերէ ար-ցունքներով կարդացուած գիրքը։ Կիլիկեան սարսափին վրայ չատ գիրքեր գրուեցան, ա-մէնքն ալ առաւել կամ նուազ չահեկան, և առաւել կամ նուազ դնահատելի, բայց Աւե-տարկներուն մէջը ատոնց մէջ տարակոյս չկայ թէ եղական տեղ մը կը գրաւէ, որովհետև այդ ահռելի դէպքը նկարագրուած է մեր ամէնէն կատարեալ գրագէտներէն մէկուն գրիչով։

Նպատակս տակաւին այս գիրքին վրայ լիա-կատար գրախօսական մը գրել չէ, վերլուծե-լով զայն և գրողին տաղանդը. կը փափաքիմ լոկ այդ գիրքը կարդալէ վերջ ստացած տպա-ւորութիւններս արձանագրել մեր ՆՀմարներով։ Ատոր հետ միատեղ աւելորդ չեմ սեպեր նախ քանի մը հակիրճ տեղեկութիւններ տալ Տիկին Զապէլ Եսայեանի վրայ։

Ըսինք արդէն թէ Զապէլ Եսայեան մեր ա-մէնէն կատարեալ գրագէտներէն մէկն է։ Ա-սիկա պիտի հաստատեն ամէն անոնք որ հե-տեւած են Զապէլ Եսայեանի ըրած գրակա-նութեան։ Մեր կին գրողներուն մէջ իրեն հա-ւասարող գրագիտուհի չեմ ճանչնար միւս Զապէլէն զատ (Սիսիլի), որ իբր Հայ բանաս-տեղծուհի անզուգական կը մնայ։ Զապէլ Ե-սայեան իբր վիպող մանաւանդ դերազանց տա-ղանդ մը կը ցուցնէ։ Տիկին Տիւսաբն ալ հա-չիւի առնելով կարելի է ըսել առանց վարա-նելու թէ Տիկին Զապէլ Եսայեան մեր առաջին

վիպասանուհին է և կը մնայ։ Գրէթէ ամէն թերթի քիչ ու չատ աշխատակցած է կարեւոր յօդուածներով, և իր հրատարակութիւններէն Շնորհիով Մարդիկ, Սպասանա Սրահին մէջ, Կեղծ Հանճարներ, Սկիւտարի Վերջալոյսներ, են. չատ ուշագրաւ երկեր են և իր տաղանդին վկաները։ Զգալու, նկարելու և վերլուծելու իր կարողութիւնները այնքան աչքառու են որ պրպէտ ըլլալու պէտք չկայ զանոնք տեսնելու համար։ Եթէ չենք սխալիր, իր Աւետարանին մէջը իր հրատարակած երկարաչունչ գործերուն վերջինն է, որուն կը յաջորդի պիտի յաջորդեն ուրիշ գործեր ալ աւելի կարեւոր և աւելի տաղանդալից։

Զապէլ Եսայեանի նկատմամբ այս հակիրճ ծանօթութիւնը տալէ վերջ անցնինք բուն մեր նպատակին։ Աւետարանին մէջը կարգալէ վերջ մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ կարծես ինչ տպաւորութիւն որ պիտի ունենար հիւանդանոցի մը տեսնէն ցաւագին անկիւնները այցելելէ վերջ երբ դուրս դարձնալ դեղեցիկ ու զուարթ արեւին մէջ կ'ելլէ, և կը տեսնէ առողջ ու կայտառ մարդոց խումբերը, որոնք կ'ապրին ու կը գործեն։ Իրաւ է թէ չենք կըրնար մտնալ որ հիւանդներ կան, ցաւագարներ ու տառապեալներ, և կը ցաւակցինք, կը համակրինք անոնց, բայց ընդհանրապէս կամ անձնասիրաբար, չենք բաղձար չարտնակ անոնց վրայ խորհիլ կամ անոնց մէջ ըլլալ։ Ու այդ վշտահար տեսարանները տեսնելէ վերջ լայն չունչ մը կ'առնենք երբ կը զատուինք ցաւի տունէն։ Զապէլ Եսայեան կիլիկիոյ աղետէն գրեթէ անմիջապէս վերջ իր ընկերներով և մտերմաւոր պաշտօնով այցելած է արկածեալ տեղերը. տեսած է անոնց թշուառութիւնը, լսած է անոնց սրտակեղեք պատմութիւնները, չօշափած է անոնց խեղճութիւնը, և իրենին նման զգայուն սիրտ մը կարծես այդ թշուառներուն խորունկ և գրեթէ անդարմանելի ցաւերը իրը ըրած է, ապա զանոնք նկարագրած է այն տեսակ կենդանի գրիչով մը, որ ընթերցողը չկրնար իր սարսուռը զսպել և իր մազերուն քամիները չզգալ ժամանակ ժամանակ։ Աւետարանին մէջին էջերը պատկերացումն են ամէնէն խժդուժ արարքին, ամէնէն յուսահատեցուցիչ թշուառութեան և մարդկային ամէնէն խոր ցաւերուն։ Սպանուածներուն, որբացածներուն, տանջուածներուն, ցաւին ու վշտին խոստովանէն խենթեցածներուն, ահեւանդուածներուն, և մարդկային ամէնէն ծանր ու զառն վիճակներուն մէջէն անցնողներուն այդ պատմութիւնը, չկրնար խորունկ տպաւորութիւն չընել ընթերցողին վրայ, որքան ալ այդ պատմութիւնները քանի անգամ լսած ըլլայ։ Ու կը զարմանամ թէ հեղինակուհին, իր այդ փափուկ ու զգայուն սիրտով ինչպէս կարող եղած է հանդուրժել, ինչպէս դիմացած է տեսնելով ու լսելով այդ եղեռնին բոլոր գամմաների մանրամասնութիւնները։ Այս պատճառով էր որ ըսի թէ մարդ կարծես աղաս չունչ մը կ'առնէ այդ ցաւագին էջերուն ընթերցումը աւարտելէ վերջ։

Գիրքը կ'աւարտի զեղեցիկ պատկերով մը, որ չատ սփոփարար է և ներշնչող, և գիրքը կ'աւարտի սա յուսալից խօսքերով զոր կ'ուղղեմ ներկայացնել ընթերցողներուն.—

«Աւազին անդամ ըլլալով կատարելապէս ուրախ էինք այն իրիկունը, որովհետև երբ քաղաք մտանք մեզի թուեցաւ որ Աստուած, հակայական զերեզման, յամրօրէն տաժանելիօրէն՝ բայց ապահովաբար յարութիւն կ'առնէր իր ամիւնններուն մէջէն։»

Մխիթարար և ներշնչիչ չէ՞ն այն տողերը։ Ես ճիշդ այսպէս պէտք է ըզգալ ու մտածել։ Իրաւ, ահարկու, անորակելի էր այդ աղէտը, և ոեւէ Հայ որ քիչ մը սիրտ ունի զգալու, չի կրնար զայրոյթի և վիշտ չզգալ, բայց այս բազմաչարչար ազգը, որ Հայ է կոչուեր այսչափ զարնուել ի վեր, քանի՛ քանի անգամներ փիւնիկի պէս իր աճիւններէն կեանք է առեր վերստին։ Իրաւ է թէ մեր վիշտին մէջ չատ անգամ թոյլ կու տանք ինքզինքնուս յուսահատիլ ու երկրայիլ։ Թերեւս ճիշդ այս զառն զգացումին տակ էր որ Տիկին Զապէլ Եսայեան իր գիրքին մէջ տեղ մը (էջ 171) սա տողերը կը գրէ.

«Գերագոյն յուսահատութեան կոչը յանուագրին տակաւին կը բարձրանայ դէպ ի այն անողորմ Աստուածը, որուն երեսը չէ երեւցած այն սարսափելի ժամերուն մէջ։» Ո՛չ, սիրելին, ո՛չ, մի ըսէք այս խօսքերը. ձեր ցաւը, որ մեր ամէնուն ցաւն ալ է, ձեզի գրել տուեր է այդպէս. այդ կերպով կը բացատրենք այս տողերուն գոյութիւնը ձեր գեղեցիկ գիրքին

մէջ, թէեւ երբեք չենք կրնար արդարացնել զանոնք։ Վիշտը թող մեր ամէնէն ներհայեան եւ ամէնէն զեղեցիկ յոյսերը չջանդէ։ Ո՛րքան իմաստալից են Լոժէն Մանիւէլի սա տողերը,—

«Իսկ երբ վսեմարկէ խըռովք մը հոգիդ,
Բընութեան գործը թըւի քեզ պատիր,
Եւ լոյսն Աստուծոյ չը հասնի մինչդիդ,
Կրնաս մոմրատել, —բայց մի՛ երկբայիր։»

Այո, Աստուծոյ իմաստութեան եւ բարութեան վրայ երկբայելով մեր ներկայ եւ ապագայ կեանքը կրնանք խչտաւ ընել։

Այս պզտիկ չեղումէն վերջ դանդաղով դարձեալ մեր ուղղութենէն՝ ըսենք թէ Աւետարաններու մէջը մարդկային սրտին դրեթէ ամէն զգացումները կը յուզէ։ Նախ ցաւի զգացումն է որ սկիզբէն մինչեւ վերջը զբաւած է մեր սիրտը։ Խորունկ վիշտ մեր աղզակիցներուն դժբախտութեան համար։ Մարդ կ'ապշի նաեւ տեսնելով որ մարդ արարածը կրնայ եղեր այսքան անգթայ եւ գազանաբարոյ ըլլալ։ Յաւուրը, ապա, արդար ցասումը, իր տեղը ունի մեր սրտերուն մէջ՝ ի տես անիրաւութեանց, ամէն կարգի անիրաւութեանց։ Յուսահատութեան եւ վհեմի զգացումներն ալ բնական է որ մարդուն սրտին մէջ ջանք ընեն մուտ գործելու այս տեսակ տեսիլներ։ Բայց հպարտութիւն ալ կը զգանք տեսնն տեսիլ, տեսնելով մեր ցեղակիցներուն ցուցուցած քաջութիւնը, աղնուութիւնը եւ ներողամտութիւնը, այդ արիւնի եւ կրակի օրերուն։

Յօդուածը վերջացնելէ առաջ երկու բառ ալ ըսենք գիրքին գրական հանգամանքին վրայ։ Զապէլ Եսայեան իրրեւ ճշմարիտ գրագէտ բնական է որ պիտի տար իր գիրքին գրական գրոշմ մը, եւ Աւետարաններու մէջը այդ գրոշմը կը կրէ սկիզբէն մինչեւ վերջը։ Գիրքին հնանալի էջեր կան անոր մէջ, որոնց արժէքը չի նուազեր քանի մը անգամ կարդալէ վերջ։ Նկարագրութիւնները, պատկերները, բացատրութիւնները գիրքը տեղ տեղ այնքան հրապուրիչ ըրած են, որ մարդ կարծես պահ մը կը մոռնայ իր կարգացած ցաւագին եւ կրքոտ պատմութիւնը եւ կը զմայլի այդ տողերուն վրայ։ Տարակոյս չկայ թէ Զապէլ Եսայեան գրական գործ մը արտադրելու համար ձեռք չէ առած իր գրիչը այդ գիրքը գրելու տեն. այդ տեսակ նպատակ մը իր նկարչին հետ լաւ պիտի չհամաձայնէր։ բայց անգիտակցաբար անշուշտ իր երեւակայութիւնը, իր տաղանդը իրեն յատուկ գրոշմը դրած են գիրքին ամէն էջերուն վրայ։ Գուցէ իր երեւակայութիւնը եւ իր գրական տաղանդը տեղ տեղ, մանաւանդ դիւղացիներուն խօսքերուն ու խորհուրդներուն, մասնաւոր գոյն մը տուած են, որ կրնայ իրականէն քիչ մը տարբեր ըլլալ, բայց այս պարագան կարծեմ թէ անխուսափելի է գրագէտի համար ունեցող ոեւէ ձեւի համար որ իրական կեանքի դէպքեր ներկայացնելու կը ձեռնարկէ։ Մե՛ղք, սակայն, որ նիւթով ու գրուածքով այն գեղեցիկ գիրքին մէջ ալ տգեղական տեսիլները մուտ գտած են, եւ բաւական զգուշացնէն։

Հայ գրականութիւնը տմբաստանուած է, թերեւս իրաւացիօրէն, թէ լալկան գրականութիւն մըն է. մեր ցեղին պատմութիւնը կը բացատրէ մեր գրականութեան այն հանգամանքը։ Ոեւէ աղգ որ կիլիկեան աղէտին նման փոթորիկներ կ'անցընէ իր վրայէն՝ այդ փոթորիկներուն նկարագրութիւնը ներկայացնող գրականութիւն մը պիտի բերէ իր ետեւէն։ Զապէլ Եսայեանի այս գիրքը այս մասնաւոր տեսին վերաբերող ամէնէն զեղեցիկ նմոյշներէն մէկն է, զոր ամէն Հայ նիթ ոչ մասնաւոր հաճոյքով՝ դէթ մասնաւոր չահագրգռութեամբ պիտի ուզէր կարդալ։

«ԱՒԵՏԱԲԵՐ»ի ԴԷՏԸ

9 Մայս· 1913

ՊՐՈՒՍԱՅԻ ԳԱՒԱՌ· ԺՈՂՈՎԸ

Պրուսայի Գաւառական Ժողովը այս տարի գումարուեցաւ Ճերահի մէջ Օգոս. 20ին եւ տեւեց $2\frac{1}{2}$ օր.

Սոյն ժողովին պաշտօնապէս ներկայ էին Կ. պոլսոյ միսիոնարութեան կողմէ Մր. Բայըն, Պրուսայէ՝ վեր. Կ. Աստանալեան, Պատ. Թորոս Քնտոնկեան եւ Ստեփան Տիմկիլեան, Ենիճէէ՝ Պատ. Յ. Գառնիկեան եւ Տիար Յովհաննէս Զիլինկիրեան, Ճերահէ՝ Տեարք Յակոբ Աղեքսանդրեան եւ Յակոբ Զիւմբիւտեան եւ Պալըքէսիրէ՝ Տիար Սամուէլ Աղեքսանդրեան։

Մեկ տարուան համար Նախագահ ընտրուեցաւ վեր. Կ. Աստանալեան եւ Քարտուղար՝ Ս. Տիմկիլեան։

ժողովը հետեւեալ խնդիրներով զբաղեցաւ.

1. Գաւառին անպաշտօնեայ ժողովուրդներուն (Պալըքէսիր, Պանտրմա, Միխալիճ, Սէօղէօղ, Մուրատչայ, Կէօլսաղ, Գարաղաճ եւ Զալկարա) օգնելու եւ ապահովելու խնդիրը երկար խորհրդածութենէ ետքը որոշուեցաւ որ, մինչեւ որ հետեւեալ 2րդ եւ 3րդ խնդիրները կարգադրուին եւ կարելի ըլլայ աւելի գործնական ձեռնարկներ ընել, առ այժմ ժողովը իր միջոցներով եւ իր ունեցած պաշտօնեաներով քաջալերէ զանոնք. առ այս որոշուեցաւ ա. խնդրել Վեր. Գ. Ապլհատեանէ որ ապահովական այցելութիւն մը կատարէ գաւառիս մէջ, բ. ձերբակի քարոզիչ Յակոբ էֆ. Ազեքսանդրեան յարմար ընկերով մը այցելէ Պրուսայի արեւմտեան կողմի (Պալըքէսիր, Պանտրմա, Միխալիճ եւ Սէօղէօղ) ժողովուրդներուն, գ. Ենիճէի եւ Պիլեճիկի քարոզիչները՝ պատուելիք Յ. Գանիկեան եւ Յ. Հայկազն այցելեն արեւելեան կողմի (Կէօլսաղ, Մուրատչայ, Գարաղաճ եւ Զալկարա) ժողովուրդներուն, հոգեւորապէս միխիթարեն եւ քաջալերութիւն ու հոգի ներշնչեն, դ. այս այցելութենէն, տեղային պաշտօնեաներու ճամբու ծախքը հոգացուի տարին երկու կիրակի գաւառիս բոլոր եկեղեցիներուն եւ ժողովուրդներուն մէջ յատուկ հանգանակութիւն ընելով, իրենց թողելով ժամանակի ընտրութիւնը եւ դոյացած հասոյթը ղրկել ժողովի քարտուղարին որ ընտրուեցաւ դանձապետ միանգամայն:

2. Մնայուն միսիոնար մը հրաւիրել, քանի որ տեղւոյս միսիոնար Մր. Մաքնոթէրն կարճ ժամանակ մը միայն օգտակարապէս գործել հաքը Պարտիզակի Բարձր. Վարժարանին անօբէնութեան հրաւիրուելով իր տեղը դատ կը մնայ: Ժողովը ցաւօք տեղեկանալով որ յիշեալը այլեւս չպիտի կրնայ գալ, որոշեց խնդրել Կ. պոլսոյ միսիոնարութենէն որ անոր տեղ ուրիշ մը կարգել հաճի:

3. Միսիոնարաց հետ գործակցութեան խնդրոյն մասին յետ երկար խորհրդակցութեանց որոշուեցաւ ուրիշ տեղերու նման Պրուսայի մէջ ալ գործակցութեամբ աշխատելու խնդիրը յատուկ նամակաւ եւ պիւանի անդամներէն կազմուած պատասխանատուութեան միջոցաւ Կ. պոլսոյ միսիոնարութեան ներկայացնել եւ կարգադրութեան մը յանգիլ:

4. Գործադիր ժողովին յանձնուեցաւ կիրակնօրեայ Դպրոցներու զարգացման եւ Ե. Բ. Ը. Ն. ներու նոր ոգեւորութեամբ կազմութեան մասին հարկ եղած թելադրութիւնները ընել գաւառիս ժողովուրդներուն:

5. Ձերբակի ժողովուրդին ենիճէէ բաժնուելով զատ եկեղեցի կազմելու խնդիրը Բիւմ. Միութեան վերջին գումարման մէջ սոյն ժողովին քննութեան յանձնուած ըլլալով, ձեւաբ տեսուեցաւ եւ ուրախութեամբ տեսնուելով մէկ կողմէ ձերբակի ժողովրդեան թէ՛ հոգեւորապէս եւ թէ՛ նիւթապէս կարող վիճակը եւ միւս կողմէ ենիճէի եկեղեցւոյն առանց ուժէ առարկութեան պատշաճապէս սիրայօժար հատուցութիւնը, ժողովը յարմար նկատեց ձերբակի մէջ զատ եկեղեցի կազմուիլը եւ որոշեց յանձնարարել Միութեան Գործադիրին առ այս հարկ եղածը ընելու:

6. Ձերբակի մէջ նոր եկեղեցւոյ չինք մը չինելու համար տեղացւոյ պատասխանութեան վրայ՝ պակսելիք կարեւոր գումարի մը հանգանակութեան համար վկայական մը ձեռք բերելու փափաքը ժողովին ներկայացաւ, որ մեծ համակրութիւն յայտնելով նպատակին՝ որոշեց որ երբ տեղացիք չինութեան ձեռնարկին իրենց այս փափաքը կատարեն:

7. Որոշուեցաւ դալ տարի Գաւառական ժողովը գումարել ի Պրուսա, հոն գումարելի Բիւմ. Միութեան Յորելինական ժողովէն քանի մը օր առաջ:

8. Անցեալ տարի աւժամատար ընդունուած կանոնագրի սրբագրութիւնը դալ տարուան ժողովին թողուեցաւ. այս միջոցին մէջ եկեղեցիներէն պիտի հաւաքուին իրենց թելադրութիւնները:

9. Մէկ տարուան համար Գործադիր ժողովի անդամ ընտրուեցան պիւանի անդամները, Պաս. Թ. Քենտիկեան եւ Տիար Յ. Ազեքսանդրեան:

Կարգադրուեցան եկեղեցիներու տեղեկագիրները:

Տեղացւոց ցուցացած ազնիւ հիւրասիրութեան համար չնորհակալութեան քուէներ արձակուեցաւ եւ ներկաներու մասնակցութեամբ հոգեւոր պաշտօնով մը ժողովը փակուեցաւ:

Ժողովի աւետարանութեան միջոցին ամէն իրիկուն ձերբակի մէջ ընդհանուր աղօթքի ժողով-

ներ տեղի ունենայն հիւրերու առաջնորդութեամբ. կիրակի առաւօտ Հաղորդութիւն և Մկրտութիւն կատարուեցան Ենիճէի մէջ՝ Ս. Աստուածաշունչ ընկերութեան վերջին ժողովրդեան ազնիւ փափկանկատութիւնը որ Ենիճէի՝ իր մայր եկեղեցիին վերջին յարգանք մը մատուցանելու համար փափաքեցան Հաղորդութիւնը միասին կատարել և իւրաքանչիւրն իր ուխտը նորոգել։ Գոհ և ուրախ եղանք Ենիճէցիներէն մեր վայելած սիրոյն և մարդասիրութեան համար և ունենանք այն ապաւորութիւնը և հաւատքը թէ Ենիճէ և ճէրահ մօտիկ ապագայի մէջ իրենց մէջ գործող այժմու մշակներուն և անոնց գործակիցներուն միջոցաւ փայլուն և իրենց կոչման արժանի եկեղեցիներ պիտի ըլլան։ Կիրակի առաւօտ Ենիճէի և Կէօրէ ճամբու մէջ եղած պաշտամունքներուն ամբիւլ գաւառիս աւետարանչական գործին համար տնտեսի հատոյցին գոյացաւ 168.25 դահ. և յանձնուեցաւ դանձապետին.

Քարտուղար
ՍՏԵՓԱՆ Ս. ՏԻՆԿԻԼԵԱՆ

Պրուսա 8 Մայս.

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ԴԻՆԵՐ ՄԸ
ԵՒԴՈԿԻՈՅ ՄԷՋ

Ներկայ տարեան Յունվարի ութերորդ երեկն պատմական և պատուական երեկոյ մը եղաւ Եւդոկիոյ համար։ Մինչ խաւարը սև քողի մը պէս կը պատէր քաղաքը և խոր լռութիւն կը տիրէր, անդին աղջային Առաջնորդարանը, լուսափայլ ջահերով վառ էր և հրաւիրեալ ազգային բարձր դասակարգի խմբակի մը հոգեզեղը կը տիրէր հոն։ Հրաւէրին համաձայն, քիչ բացառութիւնով, հրաւիրեալներ Առաջնորդարանի ընդունելութեան փառաւոր սենեակին մէջ իրենց տեղերը բազմած էին։ Ժողովը, Գեր. Շահաբ Ծ. վրդ. Սահակեանի նախագահութիւնով սկսաւ։ Առաջնորդ Հայրը, ժողովին նպատակը ազդու և յստակ ոճով մը ներկաներուն պարզեց։ Ըսաւ թէ «Մենք այս երեկոյ հրաւիրուած ենք կարեւոր, կենսական հարցի մը չուրջ բոլորելու։ Կարեւոր և կենսական ըսի, որովհետև հարցը մեր ապագայ սերնդեան գաստիարակութեան հետ առնչութիւն ունի և առիթը հաղուագիւտ է։ Գիտէք թէ, հոս, Անդղիացի եկեղեցականի մը (Հէնրի Մարթին) մահուան հարիւրամեակը քանի մը ամիս առաջ, այս քաղաքին մէջ, տօնեցինք։ Այդ հանդէսին յաջորդեց օգտակար ձեռնարկ մը, այն է՝ Հէնրի Մարթինի յիշատակին բարձրագոյն վարժարան մը հիմնել այս քաղաքին մէջ։ Այս գործին գլուխը անցած է Անաթոլիա Գոլէճի Տնօրէնը, Վեր. Տր. Թէյսի։ Կ'ուզեմ յարկուի և կ'ակնկալուի որ, այս ձեռնարկին համար այս քաղաքին հանգանակութիւն ըլլայ։ Այս՝ երկու բանի համար կարեւոր է։ (1) Այս նպատակութիւնով այս քաղաքը պիտի ցուցնէ թէ ձեռնարկին համար ո՛րչափ կարեւորութիւն կ'ընծայէ և ո՛րչափ փափաք ունի։ (2) Այս քաղաքէն եղած նպաստութիւնը չարժէ այժը պիտի ըլլայ թէ՛ Տր. Թէյսիի՝ ուղի եռանդով գործելու և թէ՛ Անդղիացիին, Ամերիկացիին Բրիտանիացիներու ուղի առատաձեռնօրէն նպաստներ տալու։ Այս հանգանակութիւնը, նպաստութիւնը, տարակոյս չունինք որ հետաքրքիր Բրիտանիացիներու սրտերն ու ձեռքերը պիտի չարժէ լիաբուռն տալու այս օգտաշատ ձեռնարկին։ Արդարև չատ վայելուչ է որ մենք նեղակրնիքս, հանգանակութիւնով, ձեռնարկին մասնակցինք։» Այս հակիրճ նախաբան-ուղերձէն ետքը խնդիրը ներկաներուն յանձնեց՝ իրենց տեսութիւնը, կարծիքը յայտնելու։ Ներկաներ ամէնքն ալ միահամուռ թէ՛ ձեռնարկը սիրեցին և թէ՛ ձեռնարկուն գովեցին։ Ապէ ետքը սկսաւ արարողութիւն մը, որ անկինչ ու վեհ տպաւորութիւն մը թողուց բոլոր ներկաներուն վրայ։ Առաջնորդ Հայրը և բոլոր ներկաներ ոտքի կեցան։ Առաջնորդը բազկատարած, ծանր և ազդու կերպով «Պահպանիչը ըսաւ։ Երկինքէն Աստուծոյ օգնութիւնը և օրհնութիւնը հայցեց ձեռնարկին վրայ և Տր. Թէյսիի համար։ Յաջողութեան բարեմաղթութիւններով վերջացուց իր աղօթքը։

Այս նպաստման արարողութենէն ետքը, կոչ եղաւ ներկաներուն իրենց յօժարակամ նպէրները սեղանին վրայ դրուած տեսրին մէջ արձանագրելու։ Ներկաներ ամէնքն ալ հրաւէրին անսալով իրենց նպէրները գրեցին և 125 Օսմ. ոսկիի գումար մը առաջ եկաւ։ Երեք

անգամէ բազկացեալ մասնախումբի մը յանձնաւեցաւ դրամը դանձել և ուրիշ նպաստաւոր ներու ալ դիմել։ Այն իրիկունէն մինչև այսօր գործը չարունակուեցաւ և Հայերէ, Յոյներէ և Բողոքականներէ նպաստուած դումարը 250 Օսմ. ոսկիի բարձրացաւ։ Այս դումարէն զատ 50 ոսկի արժողութիւնով դեղին մը ևս նպաստուեցաւ, որով Հէնրի Մարթինի անուան հիմնելի Բարձրագոյն վարժարանին համար նշ դոկիա 300 Օսմ. ոսկի տուած եղաւ։

Մենք զոհողութիւնով լի հանդանակութեան մը, նպաստաւորութեան մը տեսարանէն աւելի տարբեր տեսարանի մը առջև ևս կը գտնուինք։ Ժամանակի ընթացքին մէջ բաները ո՛րչափ փոխուած են։ Մարդոց տեսութիւնը ու խորհելակերպը բոլորովին կերպարանափոխ եղած են։ Այս գպրոցական ձեռնարկը կը տանի մեզ դիտելու ինչ ինչ կէտեր, և արդարև կ՚արժէ անոնց ուշ դարձնել։

Ժողովուրդը գպրոցի, կրթութեան ա՛լ աւելի պէտքը զգացած է։ Կարծես համոյնքին սիրտն ու երեսը՝ հակատակ քանի մը տարիներէ ի վեր սիրող անտեսական տագնապին՝ վերստին գպրոցի կողմը դարձած է։

Ոչ միայն ժողովուրդը փոխուած է, այլ և կրթական հաստատութիւններ վարող անձերու տեսութիւնը փոխուած է։ Այսօր գպրոցներու դարի տալու, գպրոցները բարձրացնելու և գպրոցներ հիմնելու աւելի բուռն ոգի մը կը տեսնուի։ Վանի մէջ Տր. Բէհնոլտս, Սեբաստիոյ մէջ վեր. Է. Զ. Փարթրիճ անձինքը, յարատև աշխատութիւնով, անպատմելի զոհողութիւններով, երկաթէ կամքով մը կը յաջողին իրենց Բարձրագոյն վարժարանները Գալէնի տասիճան բարձրացնել։ Իսկ անդին Անատոլիա Գոլէճի Տնօրէնը, վեր. Տր. Թրէյսի, Եզոկիոյ մէջ Բարձրագոյն վարժարան մը հիմնելու նախաձեռնութիւնը կ՚ունենայ՝ ժողովուրդին բուռն փափաքին գոհացում տալու համար։

Ասկէ առաջ մեր պապերը, հայրերը կրօնականը ինչ ինչ տեսութիւններէ, համոզումներէ վարեալ ընդվզինքնին դժուարութեան, տեղեակ թեան մէջ ինկած կը գործէին։ Անոնց թոռները բոլորովին տարբեր ուղղութիւնով մը կը չարժին։ Հիմա պատեհութիւններ կ՚որսացուին անմիաբանութիւնը, տեղեակութիւնը սպաննելու, իսկ միութիւնը, սէրը, հաւատաշխութիւնը չեչտելու։ Այսօր Հայ, Յոյն, Բողոքական ձեռք ձեռքի կուտան կրթական հաստատութեան մը հիմնադրելու գործակցելու։ Ազգի, եկեղեցիի, վարդապետութեան զանազանութեան ձայն, չչդուկ չլսուիր. միայն մէկ բանի ձայն կը լսուի միութիւն և գործակցութիւն, միայն մէկ բան կը փայլի. սէրն է ան։ Անգամ մը քահանային մէկը եկեղեցիին մէջ հետեւեալ ծանուցումը ըրած է, «Մենք հոս ունինք եկեղեցի ունինք. Բողոքական եկեղեցին ալ մեր եկեղեցին է։» Այս կարգի սիրաշէն զգացումներ մեզ կը յիշեցնեն թէ իրօք ժամանակը և ժողովուրդը բոլորովին փոխուած են։ Տարաբաղդ չունինք որ Աստուծոյ զարմանալի կարգադրութիւնովը չուտ պիտի հասնի այն օրը ուր ամենը Քրիստոսով ա՛լ աւելի սերտ կապով իրարու միացած «Մէկ հօտ, մէկ մարմին պիտի ըլլան։»

Թոքատ Ա. Յ. ԳԼՈՐԳԵԱՆ

ՔՂԻՔ

Ներկայիս բոլոր լրագիրները միաձուագ հրաւէր մը ունին, որ սակայն չի նմանիր երբեք երկրաքանդ պատերազմի մը աղղարար կոչին, այլ՝ այն հմայիչ ձայնը քաղցրալուր հրաւէրն է հաւատաշխութեան, որ փոխանակ սարսափի և անհանգստութեան, ամէն մարդու ակնկալին անուշ կը հնչէ։

Համերաշխութեան այս վսեմ կոչը, որ ամէն կողմէ կը հնչէ, և որ կարդացողին ուրախութիւն և հաճոյք կ՚ատէ, ո՛րչափ աւելի հիացում կուտայ զայն գործնականապէս վայելողին։ Անաւասիկ, օրհնակը մարմար է, և երբէք ամէն տեղ Քրիստի այս դեղեցիկ օրհնաձին հետեւին, մեզի չափ գոհ պիտի մնան։

«Աւետարերի ուղղութեան մէջ քանիցս խոստովանած եմ ու խրոխտութիւնը թէ Քրիստի մէջ ընդհանրապէս համայնքի անյարմար վիճաբանութիւն, խառնակութիւն, կռիւ ու կռիւ չէ թէ չպատահիր, այլ տեղի իսկ չտուիր։ Թուրք և Հայ համաձայնութիւնը մինչև անգամ դավելի եմ գտած։ Բարի նախանձաւորութիւնները չարժելու չափ համերաշխօրէն ընթացած են ցարդ Լուս. և Բողք. համայնքներուն դար-

ձերը։ Թէեւ եկեղեցիներ, վարժարաններ, Առաջնորդարան և Ազգապետարան իրենց ուրոյն գործերն ու պաշտօնները կը չարունակեն, սակայն համերաշխ գործունէութեամբ օգտակար հանդիսացած են իրարու ընդհանրապէս։ Գրեթէ ամէն տեսակ հանրային գործարարութիւններու, հանգանակներու մէջ երկու համայնքներու հոգեւոր պետերը կը գտնուին զոյգ զոյգ և սիրով։ Արդարեւ Բղեշնոյն այս գովելի յատկութիւնները չնորհաւորելի են, բայց անաչառ ըլլալու համար իր մէկ ակար կողմն ալ ցուցնել ստիպուած եմ։ Հակառակ երկու թաղի կարող զանազանութեանց և նորեկ երէցի մը ոճանդուն գործունէութեանը, ընդհանուր ժողովուրդը սակայն եկեղեցի յաճախելու հասմար բաւական թոյլ ու անհող է։ Նորեկ վեր. Պաղտասար Գալայճեան՝ երկու թաղի մայր եկեղեցւոյ մէջ քարոզելու պահուն մեծ չէզոք մը դրաւ եկեղեցասիրութեան, ազնիւ ոգին մշակելու անհրաժեշտ պէտքին համար։

Ինչպէս մայր եկեղեցւոյ մէջ վեր. երէցին հրահանգիչ քարոզները լաւ տպաւորութիւն թողուցին ներկայից վրայ, նմանապէս այժ կիրակի Գեր. Առաջ. Չօր պերճախօս քարոզը իր բարերար ազդեցութիւնը ունենալով, ժողովարանը լեցուած խուռն բազմութեան գնահատութեանցը արժանացաւ, անանկ որ ամէն պէմբի վրայ ուրախութեան արտայայտմամբ, ժպիտ մը կը տեսնուէր և ամէն շրմունքէ գոհունակութեան մրմունջ մը կը լսուէր։ Ինամով ընտրած բնաբանը չատ յարմար եկաւ Բրիտանեայ աչխարհի Հաւատամքին —«Սէր, խաղաղութիւն, համերաշխութիւն։» Այս գեղեցիկ բնաբանին չորջ, Նորին Գերապատուութեան ընդհանուր հայեացքը կերպրնացաւ մեր Մեծ վարդապետին, Յիսուսի, անբասիր կեանքին և Աչխոր հանգամանքներուն վրայ։ Մանրակիրկիտ բացատրութիւններով եզրակացուց թէ Յիսուսի պատուէրները կը խտանան Սիրոյ, խաղաղութեան և հաւատաչխութեան մէջ։

Ինչպէս ըսի, բնաբանը ժամանակին ոգւոյն և պահանջմանց չատ յարմար գտնուով, Սրժ. Տ. եղիչէ քահանան և վեր. Պաղտասար հետ իրենց կարգին նոյն բնաբանին վրայ խօսեցան, և բաւական երկար բայց ուչադրաւ պաչտամունքը «Պէնեդիկտաէի» մը տպաւորութեամբ վերջացաւ։

Ժողովը բացուեցաւ «Առաւօտ Լուսոյ» հոգեշունչ երգով և Առաջ. Ս. Չօր քարոզչէն առաջ երգուեցաւ երգեհոնին հետ ընդհանուր ժողովրդեան ձայնակցութեամբ «Զարթիր փառք իմ» հոգեւորական փառաբանութիւնը։ Տէր եղիչէ Չօր բանախօսութենէն առաջ երգուեցաւ «Եղբայր ենք մենք, մէկ հօր սրտիք» և պաչտամունքը փակուեցաւ «Տէր Աստուած մեր ապաւէնը ու մեր զօրութիւնն ալ է» երգով։

Մենք հոգեւոր պաչտամունքներ չատ անգամ վայելած ենք, որոնք իրենց սքանչելի տպաւորութիւնները թողուցած են յաճախ, սակայն կեանքիս մէջ ամէնէն նչանաւոր հանդիսացող վեհապոյն ժողովներու և պաչտամանց չարքը զատուեցան թէ այս կիրակիի պաչտամունքը և թէ վեց տարի առաջ (1907 Նոյ. 25) ուրիչ կիրակիի մը նչանաւոր պաչտամունքը, ուր գործակալ ժողովարանին մէջ քարոզուց մեր նախորդ Առաջ. Գեր. Տ. Պսակ Ծ. Վարդապետը։

Անա ինչպէս որ Բղեշին բազմիցս վայելած է այսպիսի գեղեցիկ պատահութիւններ, կը մաղթենք որ յետ այսու ալ կրկնուին և բարգաւաճին այսպիսի համերաշխ համախմբումներ ու օրհնութիւններ, և բազմանալով աստանկ լուսատիպ առաջնորդներու և հոգեւոր պետերու թիւը, պահպանին նաեւ անոնց սուրբ բաղձանքներն ու հոգեւոր նանդները։

Ուրեմն ի պիտոյ Բղիի Բողոք. համայնքին, երախտապարտական զգացումներով անհուն չնորհակալութիւն կը յայտնեմ հրապարակաւ մեր Գեր. Առաջ. Տ Գեղամ. վ. Թէվէքելեանի և Սրժ. Տ. Եղիչէ քահանային, զի քանիցս իրենց հոգեւոր այցելութիւնները վայելելու պատիւը ունեցած ենք, մանաւանդ մեր բեմին թափուր մնացած ժամանակ։

ԱՆԴՐԻԱՍ ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

ՄՇՈՑ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՑԻՑ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Մշոյ գործը կը պատկանի Գերման Հիլֆսպունտի Ընկերութեան, որ հոս հաստատուած է 6 տարիէ ի վեր. քաղաքին մէջ ունին տպարան և աղջկանց արքանոցներ, որոնց իւրաքանչիւրին մէջ կը պատսպարուին 60ի չափ որբեր ու որբուհիներ։ Այդ հաստատութեանց մէջ կը գոր-

ձեն երկու Գերմանացի և չորս Հայ տեղացի պաշտօնեաներ։ Ասկից զատ Մշոյ մէջ բացած է ցորեկօթիկ աղջկանց համար գպրոց մը 100ի չափ աշակերտուհիներով։ Տեղւոյս ժողովարանը, որ նեղ և անյարմար էր ժողովատեղիի համար, անցեալ տարի բոլորովին նորոգուեցաւ և հինին տեղը կառուցուեցաւ նոր և չատ գեղեցիկ շէնք մը։ վարի յարկերը իբր գպրոց կը գործածուին ցորեկօթիկ աղջկանց համար, իսկ վերի յարկը, որ ժողովարանն է, կը պարունակէ դրեթէ 500—600 անձ և պաշտօնեան է Վեր. Գրիգոր Լ. Սահեփանեան, որ տարին մէկ կամ երկու անգամ ալ չրջակայ գիւղերը կ'այցելէ Հաղորդութիւն, Պատարագ և Մկրտութիւն կատարելու համար։ Շուէսմէրը Պօրիլը, որ բնիկ Նորվեկիացի է, իբր հիւանդապահուհի բաւական գործ կը տեսնէ այս բազմակարօտ տեղին մէջ հիւանդներուն նայելով, զանոնք խնամելով։ Մչեցիներ չատ բարեբաղդ համարելու են ինքզինքին որ ունին Շուէսմէրը Սալմայի, Շուէսմէրը Պօրիլի պէս մանկաբարձներ, որոնք այս վերջին տարիներու մէջ մեծ ծառայութիւն մատուցին կանանց։ անոնցմէ չատեր ստոյգ մահուանէ ազատեցին իրենց ճարտարութեամբ, ոչ միայն Հայերու մէջ, այլ Թուրքաց, Քուրդերու և ուրիշներու մէջ ալ գործելով, ինչպէս նաև 3—4 ժամ հեռաւորութեամբ գիւղեր երթալով։ Շուէսմէրը Սալմա, որ աղջկանց որբանոցի տնօրինուհին է, նոյն տունն ալ չատ յաջողակ մանկաբարձ է։

Գերմանք զանի մը գիւղերու մէջ ալ գործ ունին, որ չատոնց ի վեր սկսած է։ Հաւատարիմ ունին ժողովարան մը և գպրոց և հոն կը պահեն երկու պաշտօնեայ։ Քարոզիչն է Պատ. Մխիթարեան Յ. Գաբրիէլեան, այդ գիւղի մէջ աւետարանական գործը բաւական յառաջ գացած է, գպրոցն ալ մինչեւ հաշուով կ'ունենայ 30—40 աշակերտ, թէև ձմեռուան տունն մինչև 60ի ալ կը բարձրանայ աշակերտաց թիւը։ Տերթեանքն ալ ունին ուսուցիչ-քարոզիչ մը, Պրն. Սմբատ Խաչիկեան. այս գիւղն ալ իրեն յատուկ շէնքն ունի, և աշակերտաց թիւը չատ քիչ է, իսկ Մոկունք կը պաշտօնավարէ իբր ուսուցիչ-քարոզիչ Պրն. Գաբրիէլ Խաչիկեան. տունք ալ իրենց առանձին շէնքն ու գպրոցը ունին և աշակերտաց թիւը կը հասնի մինչեւ հայուաով 20—25։ Իսկ Ունան և Խորոնքը յատուկ շէնք մը չունին, առաջինին մէջ կը պաշտօնավարէ Պրն. Արտար Հէզաթեան, իսկ երկրորդին մէջ Պրն. Ներսէս Մարտիրոսեան. մէկուն աշակերտաց թիւն է 20, մէկալինն է 20—30։ Վերջին երկու գիւղերու մէջ ալ չէնք շինելու մտադրութիւն կայ, բայց յայտնի չէ թէ տակաւին ե՞րբ պիտի ձեռնարկեն այդ գործին։ Վերոյիշեալ տեղերը տակաւին քանի մը ամիս առաջ վեր. Գրիգոր Լ. Սահեփանեան այցելեց, Հաղորդութեան Սուրբ Խորհուրդը մատակարարեց և քանի մը մանուկներ ալ մկրտեց։

ՅԱԿՈԲ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Հ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Ազգային ժողովին կողմէ նոր Պատրիարքի ընտրութեամբ պատրիարքական ձգնաժամը վերջացաւ։ Տ. Զաւէն եպիսկոպոս մեր Թուրքահայ եպիսկոպոսաններէն ամէնէն կարգնեներէն և ամէնէն փորձառուներէն մէկը կը համարուի և 17 տարիներէ ի վեր չարունակ դաւառներու մէջ պաշտօնավարելով Հայութեան ցաւերն ու պահանջները, տեղական զանազան տարրերու ձգտումներն ու նպատակները, տեղական կառավարական պաշտօնեաներու ընթացքն ու քաղաքականութիւնը չատ մօտէն տեսած և ուսումնասիրած է։

Մեր մէջ կան բազմաթիւ անձեր որոնք կը կարծեն թէ Պատրիարքի անձը որևէ նշանակութիւն չունի ազգ. գործերու բարւոք ընթացքին համար։ Չեմ գիտեր թէ այս սխալ ըմբռնումը ուսկի՞ց մուտ գտած է մեր ազգային չրջանակներուն մէջ։ Նոյն իսկ Անգլիոյ պէս սահմանադրական երկիրներուն մէջ, ուր մարդոց գործերը Թանզի ըսածին պէս լատին ի տեսին վրայ դրուած կէտեր են, զարձեալ կրցած են նշանաւոր նկ պէս մարդիկ քաղաքական ահագին դեր կատարել, մինչդեռ մեր Պատրիարքները իրապէս ո՛չ թէ սահմանադրական միապետի այլ վարչապետի գերը ունին մեր Սահմանադրութեան համաձայն, որուն 1. յօդուածը Պատրիարքին պաշտօնը հետեւեալ ձեւով կը բնորոշէ. «Կ.պոլսոյ Պատրիարքը բոլոր ազգային Ժողովոց նախագահն է եւ անոնց գոր-

ծաղիր իշխանութիւնը կը վարէ եւ մասնաւոր պարագաներու մէջ տէրութեան հրամանաց գործադրութեան միջնորդն է։» Այս պարբերութիւնէն բացայայտ կ'երեւայ թէ օրէնսդիր Պատրիարքը բոլոր ազգային ժողովներու գործադիր իշխանութեան վարիչը կամ Թրքահայոց ազգային իշխանութեան վարչապետն է։ Պատրիարքական պաշտօնին այս սահմանադրական ըմբռնումը պարզելէն ետքը, պէտք չէ զայն նուաստացնել, օրէնք կողմնակի դիտումներով կամ ձգտումներով։

Ամէնուն ծանօթ է թէ մեր մէջ կուսակցական մեծ հոսանք մը կայ, որ կ'ուզէ Պատրիարքութիւնը աշխարհականացնել։ Այս ուղղութեան ներկայացուցիչները օրէնք կերպով չեն ուզեր հաչտուիլ իրողութեան եւ իրական կեանքին հետ, եւ կը կարծեն թէ ամէն ինչ կրնան փոխել իրենց ուզած վայրկեանին իրենց քմահաճոյքի համաձայն։ Բայց ի տակիկ՝ անոնք այնպէս կ'ենթադրեն թէ Հայ հոգեւորականութիւնը հաստա մը, արտօնեալ դասակարգ մըն է, որ իր չահերուն համար ամէն ինչ զոհելու պատրաստ է, ինչպէս առկից 4000 տարի առաջ Եգիպտական կամ Ասորաբաբելական քրմութիւնը կամ միջնադարեան Պապականութիւնը։ Այս ուղղութեամբ վաղուց հետէ Տօն Քիշոտեան պայքար կը մղուի Հայ հոգեւորականութեան դէմ, մանաւանդ կուսակցական չեզոք Հայ հոգեւորականներու դէմ։ Եկեղեցական բարեփոխութեան ջերմ պաշտպան ըլլալով հանդերձ՝ մենք չենք կրնար ուրանալ Հայ հոգեւորականութեան կարեւոր դերը մեր իրականութեան եւ մանաւանդ քաղաքական ու վարչական կեանքին մէջ, եւ այս պատճառով զայն վարկաբեկ ընելը ազգային պաշտպանութեան վնասակար համարելով, կը յաղթանք զայն բարձրացնել, արդիականացնել, Հայութեան պահանջներուն բարձրութեան հասցնել։ Աշխարհականացնելու ձգտողները իրենց բոլոր ուժերով կը հակառակին ուսեալ եւ արդյաճեալ հոգեւորականութիւն մը պատրաստելու դրօշին, բացայայտօրէն այն դիտումով որ այս աշխարհականացումի պատրուակին տակ իրենք իւրացնեն հոգեւորականութեան դերն ու վարչական պաշտօնը։ Այսպիսի անձեր ընականաբար ազգին եւ պետութեան առջեւ պատասխանատու չեն կրնար սեպուիլ, քանի որ պաշտօնական ներկայացուցիչ չեն համարուիր։ Ուրիշին դէպքերու բերմունքով կ'ուզեն անոնք անպատասխանատու եւ անպաշտօն վարիչներ ըլլալ։ Ազգի մը վարչական կեանքին մէջ ալ քաոսային եւ անիշխանական վիճակներ այսպէս կը ստեղծուին եւ ազգի մը գոյութեան հիմերը կը խախտին։ Աշխարհականացումի պաշտպաններուն համար հոգեւորականութեան ասպարէզը բաց է, թող իրենք ընդգրկեն այդ ասպարէզը եւ ինչ որ պիտի ընէին իբր աշխարհական՝ նոյնը թող ընեն օրէնքի իրենց տուած բոլոր իրաւունքներով իբր հոգեւորական։ Հակառակ պարագային անպատասխանատու պաշտօնավարութիւնը որեւէ արդարացնելիք կողմ չունի։ Նորընտիր Պատրիարքը, որչափ ալ փորձառու եւ նոյն իսկ տաղանդաւոր ըլլայ, դեռ երկար ժամանակ անկարող պիտի ըլլայ արդիւնաւոր գործունէութիւն մը ցուցնելու, քանի որ Պատրիարքարանի անկազմակերպ եւ քաոսային վիճակին հանդէպ պիտի գտնէ ինքզինք։ Նորընտիր Պատրիարքին առաջին գործը պիտի ըլլայ ազգային իշխանութեան կազմակերպութիւնը։ Եթէ իրաւամբ Տ. Զաւէն արքեպս. կազմակերպութեան տաղանդ ունի, պիտի յաջողի չատ կարճ ժամանակէն բաղձալի կազմակերպութեան մը հիմերը դնել, կամենալով միշտ Ազգային Ժողովի մեծամասնութեան վրայ, եւ հեռատեսութեամբ եւ խոհեմութեամբ վարելով կուսակցութիւնները։

Տ. Զաւէն եպիսկոպոս որեւէ կուսակցութեան չպատկանիր, ինչպէս որ պէտք է ըլլան բոլոր պաշտօնեաները, սակայն ամէն կուսակցութիւն որ ազգօգուտ գործ մը տեսնելու կ'աչխատի՝ սիրայօժար կը գնչալերէ։ Մենք համոզուած ենք թէ Տ. Զաւէն եպիսկոպոս մտաւոր ինամքով եւ գործունեութեամբ պիտի հոգայ ո՛չ միայն Պատրիարքարանի եւ պատասխան իշխանութեանց կազմակերպութիւնը, այլ նաեւ ազգի պահանջներուն համար հոգեւորականներ պատրաստելու խնդիրը։ Ազգային ներկայ ճգնաժամի միջոցին դեռ որեւէ խօսք չի կրնար ըլլալ եկեղեցական բարեփոխութեան մասին, բայց վարչական բարեփոխութիւնը անհրաժեշտ պահանջ մըն է։ Այս առթիւ չենք յուսար թէ մեր կուսակցութիւնները մասնաւոր զժուարութիւն կը յարուցանեն անոր։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Պուլկարևէմուքք հայատևմեան ժողովին Բ նիստը, որ անցեալ հինգշաբթի տեղի պիտի ունենար, չարաթ օրուան յետաձգուեցաւ Պուլկար պատուիրակներուն խնդրանքով, վասն զի չէին ստացած պատուած հրաւանագը։ Շարաթ ժողովը զբաղեցաւ երկու կողմի տեղեկագիրներով և պիտուեցաւ թէ կարելի եղած է լուծման դոհացուցիչ եղանակի մը մօտենալ։ Օսմ. պատուիրակները երկու ծրագիր յանձնեցին հպատակութեան, դերբնեռու վոխանակման խնդիրներու և տնտեսական դրծերու վրայ։ Երկուշաբթի ժողովը համաձայնութիւն գոյացուց տեղեկագիրի խնդրին վրայ։ Չորեքշաբթի վերջնական կարգադրեց այդ խնդիրը, տեղեկագիրը մեկ կողմէ Մարիցայի գետաբերանը, միւս կողմէ Բէզվայէի գետաբերանը (Ինէ Ատայի հետխակողմը), և Տիմէթոգա, Խարին, Գըզղ Քիլիսէ քաղաքները Թուրքիոյ, իսկ Թրնովաճըղ, Օրմանքէօյ և Մուսթ. փաչա Պուլկարիոյ մնացով։ Սկզբամբ եւս համաձայնեցաւ հպատակութեան խնդրին վրայ, և որոչեց վերսկսին գումարիլ հետեւեալ օր։

Պուքրէշի գաղնադրին վաւերացնալ մեկ պատճէնը Օսմ. կառավարութեան յանձնուեցաւ Իւսա գեսպանին ձեռամբ։ — 700 միլիոն ֆրանքի փոխատութեան մը համար համաձայնութիւն գոյացած է Յունաստանի Ազգային դրծերու նախարար Մ. Փիչոնի և Ճավիտ պէյի միջև, որ երկուշաբթի մայրաքաղաքս ժամանեց։ — Երկրաշարժեան առաջին օրէն ի վեր մը Գանեայի գաչոին ոտոգման հատատութիւնները կը գործեն անոնց վրայ Անատոլուի երկաթուղիի ընկերութեան յանձնուեցաւ հինգ տարուց պայմանաժամով և տարեկան 1,562,695 դահ. վճարումով։ Ուսոի երեւմտեան ու Չանըրօղլու գործերու նախարարութիւնները արտօնուեցան Չանըրօղլու գործերու երեւմտացիներին Գանեայի տոգումներուն յատուկ մասին վրայ 2,452,573 դահ. ուելցնել ի հաշիւ 7 տոկոսականի և նախնական ծախքերու։ — Վերջին հատկանշ չրջանի պետական հասոյթը 120,000 ոսկիի յաւելում մը ցոյց կու տայ նախորդ տարուց նոյն չրջանի հասոյթին հետ բաղդատմամբ։ — Ջեռնոտ իշխանութիւնը Պետական Խորհրդի յանձնարարութեամբ հաւանեցաւ և ամէն կողմ ծանոյց իր ազգապատկան կալուածներու փոխանցումը պիտի կատարուի առանց պահանջելու յետնեալ տուրքերը։

Թոփդափուի կամ Կիւլհանէի զարատոանը երեք մասէ կը բաղկանայ։ Ա. մասը, որ անցեալ հինգշաբթի բացուեցաւ, կը սկսի Սոլոզ Զէչմէի գանէն և կ'երկարի մինչև երկաթուղիի կամարջը։ Ը կը տարածուի երկաթուղիին ու ծովուն միջև և է ճիշտ Սէրայ Պուրնու բուռածը։ Գ-ն է պալատն ու երկաթուղիին միջև Մարմարայի վրայ և Այա Սոֆիայի մուաքին առջևի ընդարձակ հրապարակը։ Առաջինին տարածութիւնն է 110,000 հզմ. և ծախքը 7,000 ոսկի։ Բոլոր մասերուն ծախքը պիտի ըլլայ 30,000։ — Տէքթէրհանէի վերատեսուչ Մահմուտ Խոսա էֆ. վերադարձաւ իր միամսեայ այցելութենէն ի Նեւսիա։ Շատ լաւ կը ներկայացնէ Ռումելիոյ Իսլամներուն վիճակը և կ'ըսէ թէ անոնք զարդացած են արհեստներու, առեւտուրի և գիտութեան մէջ։ Ազանգոմոլ չերիաթճիութիւնը նուազած է յատաջդիմական տղթանակին առջև, և գաղան հանդը տաջնորդ ու վատարան կը հանդիսանայ Իսլամ մասնարանութեան։

Պաշտօնապէս կը գիտցուի թէ հնտահան այցելած է գաղաքս Օգս. 21ն ի վեր և մինչև Սեպտ. 14 պատահած են 31 դէպք, 17ը մահացու։ Անդրաժեշտ տնօրինութիւններ եղան ամէն կողմ։

ԱԽՑՏ. ԼՈՒՐԵՐ

Վեր. Ա. Զօրիկեան սկսած է տպագրելով։ Վեր. Յ. Ա. Ճէճիզեան տարաձեց իր միամսեայ արձակուրդը։ Վեր. Յ. Գ. Գրիգորեան Սմերիկայէ վերադարձաւ 3½ տարուց բացակայութենէ մը ետև։ Մեր աչխատակիցներէն Փրոֆ. Ա. Կիւլպէնկեան, որ իր արձակուրդը Մարտուանի մէջ անցուց, ընտանիքով Իզմիր վերադարձաւ։

Ջեռնոտ իշխանութիւնը պաշտօնագրով մը Ազգապետարան հաղորդեց ծանօթ տա որոչումը թէ վեցամսեայ նոր պայմանաժամ մը արուած է ազգապատկան և բարեգործական հաստատութիւններու սեփական կալուածներուն արձանագրութիւնը սրբագրելու կամ պանոնք

ուղղակի ազդին կամ իրենց աչքերուն փոխանցելու համար։

Ամերիկայի մէջ Պարտուխանները կազմէ ժողովրդային դպրոց մը չհիմնելու ձեռնարկը արդելքի ենթարկուած է տեղային կառավարութեան կազմէ, բայց յոյս կայ որ կայսրութիւնը վերցուի այդ արգելքը։

Եփրատի Սահուց Միսիոնը Օգս. 20ին եկեղեցի մը տուած է Նիւ Եորքի մէջ։ Նիւկայ եղած են, յատուկ հրաւիրեալներ, համանուն դպրեվին առաջին նախագահ հանգուցեալ Տր. Հուիլըրի տիկինն ու դուստրը։ Այդ առիթով արտասանուած ուղերձներ չեչուած են նոյն դպրեվին հաւատարիմ մնալու պարտականութիւնը։—Դպրեվին նախկին սաներէն Տիար Բիւզանդ Պէչիէօթիւրեան խոստացած է անոր նոր չէնքին մէկ սենեակին ամբողջ ծախքը հոգալ ի յիշատակ իր հանգուցեալ ծնողաց։

Իզմիրի հանգուցեալ երէց վեր. Յ. Թաչճեանի դուստրը, Օր. Սրմինուհի, որ Գերմանիոյ մէջ 7 տարի ուսանելէ ետև Պալթիմորի Հոփքինս Համալսարանին բժշկական ճիւղին ընթացքը աւարտից մեծ յաջողութեամբ, այժմ արուեստագէտ աչխատակիցն եղած է համբաւաւոր վիրարոյժ Տր. Բրայլի և անոր երկասիրութիւնները կը զարգարէ և կը լուսաբանէ իր գծագրութիւններով։— Վեր. Յ. Մ. Տէվոյեան, որ Հարթֆըրտի Առաուստարանական ճեմարանին մէջ մանուսւոր դասընթացքի մը կը հետեւի, ուղեղով իր վրայ հաղորդուած սխալ տեղեկութիւն մը ուղղել, կը գրէ թէ գրամական մրցանակ մը յաջողած է ստանալ և կը յուսայ ի մօտոյ փիլիսոփայութեան վարդապետի տիտղոս ընդունիլ։

Բանիրիկեշլնեղիսքի Օգս. 21 թիւը Պէյրութի Ամերիկեան Գոլէճին և Բոսթրի Գոլէճի նախկին նախագահներուն, Տէնիսըլ Պլիսի և Տր. Վոչպըրնի, նաև Պայպըլ Հաւատի գանձապետ Մր. Փիթի պատկերները կը պարունակէ Սպանիոյ մէջ գործող Ամերիկացի երկու միսիոնարներու պատկերներուն հետ։

Վանայ միսիոնար բժիշկ Տր. Ըչըր, որ վերջերս Երուսաղէմ գնաց տեղւոյն միսիոնարական բժշկական համաժողովին ներկայ ըլլալու համար, կը գրէ թէ բարեբախտութիւն ունեցած է ծանօթանալու Փրոֆ. Մուխլէնի, որ արեան քննութեան նոր մեթոտներ գտած է և Տր. Մըչի, որու հիւծախտի ամենապատուական մէկ գործանը լնտամով փորձարկութեան կ'ենթարկուի այս միջոցին Լոնտոնի Հիւթից Ընկերութեան հիւանդանոցին, սրբանոցներու և ուրիչ հաստատութիւններու մէջ։ Կ'ըսէ թէ Տր. Մըչ ի վեր հանած է թէ Տր. Քոխի հիւծախտի մանրէն երեք հակաթոյն կը պատրաստէ և ոչ մէկ, ամէնն ալ նոյնքան մահացու։ Քոխ այդ երեքը կը միացնէր և հետեւանքը կ'ըլլար երբեմն ամենաստոյգ վարակում մէկ հակաթոյնով, մինչ կ'ապրատեր ինք պակսած միւս հակաթոյները ձեռք բերել։ Տր. Մըչ գտած է պատուաստի դրութիւն մը, որ կը ցուցնէ պակսած հակաթոյնը և ուսկի կը մուծանէ զայն միայն։ Արդիւնքը չատ գոհացուցիչ կ'ըլլայ նոյն իսկ հիւծախտի ամէնէն յառաջացած պարագաներու մէջ։ Տր. Ըչըր այդ չհուսկէն բաւական քանակութեամբ վան պիտի տանի և կը յուսայ թէ տառապող չատեր պիտի օգտուին անկէ։

Ամերիկայէ կը հաղորդուի Կիլիկեան քաղդէի մը, Պատ. Յովհ. Կոստանդեանի մահը, որ Նիւ Հէյվընի մէջ տեղի ունեցած է Օգս. 8ին։ Հանգուցեալը եղբայրն էր Վեր. Աւետիս Կոստանդեանի, Բիւրեի մէջ ծնած 1848ին և Մարաշի Առաուստարանականի ընթացքը աւարտած 1878ին։ Վարած է ուսուցչական և քարոզչական պաշտօններ։ 1905ի կոստրաձէն աղատուած է Էյսթէդի կաթոլիկ վանքն ապաստանելով և 1896ին Ամերիկա գացած։

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ազգ. ժողովը անցեալ ուրբաթ լիագումար նստի մէջ 64 քուէով կ. պոլսոյ Պատրիարք ընտրեց Տիարպէքիրի առաջնորդը, Տ. Զաւէն Եպսկ. Եղիազեան։ Քուէարկուներու թիւն էր 82, որոնցմէ 6ը սպիտակ քուէ տուին։ Ընտրութեան տեղեկագիրն անմիջապէս ստորագրեցաւ ժողովականներէն և Բ. Դրան մաուցուեցաւ։ Ընտրութիւնը նաև հեռագրուեցաւ պիւանին կազմէ նոր Պատրիարքին, Տեղապահ Հօր կազմէ ալ Լ'Ժմիածնի և Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներուն, Երուսաղէմի միաբանութեան և բոլոր առաջնորդներուն։ Տ. Զաւէն Եպսկ. Արմաչի Դպրեվանքին անդրանիկ չրջանաւարտներէն է, Բարքէն, Մուշեղ եպիսկոպոսներուն և Խասրով, Մաշթոց, Աղան և Սմբատ վարդապետներուն հետ։ Ծնած է Պաղատաի մէջ

1867ին և 17 տարի առաջնորդական պաշտօն վարած։ Դիտէ Թուրքերէն, Արաբերէն, Ֆրանսերէն և Անգլիերէն։ Զօրեքչաբթի Ն. Սրբազնութեան հեռագրեցաւ Սղերդ-Պիթլիս-Մուշ-Խնուս-Բաբերդ և Երզրումի ճամբով անմիջապէս Տրապիզոն ուղեւորիլ։ Ազգ. ժողովի և կրօնական ու հաղաքական ժողովներուն կողմէ մեկմէկ հրաւիրակ պիտի մեկնին դէպ ի Տրապիզոն, երբ տասնուվեց պատրիարքին հոն ժամանելուն հետզհետէ լուրը։— Յառն ժողովը անցեալ չաբթու որոշեց Երուսաղէմի Տեղապահին պատասխանել թէ ներկայ մեկնելու չէ, այլ սպասելու է Ազգ. ժողովի որոշման, նաև թէ Գեւոնդ վրդ. Չիլինար միաբանութենէն ըստ օրինի հրաժարիլ առանց նախ իր հաշիւները մաքրելու։ Երկուշաբթի ալ արտասովոր նիստ դումարելով կարդալ վանէ ստացուած 13 Յուլիսեան հասած նոր հեռագիրը, որ Հաղաք. ժողովի կողմէ ուղուած բացատրութիւնը կը տայ 10ի դիւերը հոն սպանուած Երրեմնի Հնչակեան տաճկահպատ Տր. Մելքոնի դէպքին պատասխանելու վրայ, և հաստատելով տիրող տխրութիւն ու խռովութիւնը՝ կը կրկնէ թէ չուկան փակ կը մնայ և չարագործներուն դէմ կարուկ տնօրինութեան կ'ոգասուի անձկագին։ Կարդացուեցան նամանապէս Օգս. 30 և Սեպ. 13 ու 14 Յուլիսի ուրիշ երկու հեռագիրներ, որոնք համանման վիճակ մը կը ներկայացնէին Սերկեվիլի դիւղի, Խուփսի և Սղերդի կողմերը Բրզական յարձակումներու և Շէրնաքի աղաներէն տմանց ձերբակալման համար Թափուած պաշտօնական ճիւղերու պատճառով։ Որոշուեցաւ անմիջապէս Նեղքին գործերու նախարարութեան դիմել, բայց նկատելով որ նախարարը զբաղած պիտի ըլլայ հաշտութեան ժողովին մէջ, կայորդ օրուան Թողուեցաւ դիմումը։ Միեւնոյն ժամանակ Մամուլի վերատեսչութիւնը կը զեկուցանէ թէ վանէ ստացուած պաշտօնական տեղեկութեան համեմատ քանիցս դնուած է սպանելին մարմինը և միշտ տարբեր եղբով և թէ հարցաքննութիւնը դեռ աւարտած չէ, թէև եղեռնը կը համարուի արդիւնք երկու անձանձրոյթներու յարձակման կամ առներէ արձակուած ղէնքերու, և ոչ Բամբէլիի ղրկուած ոստիկան-դիւնագործներու չհատակութեան։ Վանայ մէջ սպանուալ Հաճի Եադուպի դէպքին պատճառով բանտարկուած Իրօրտնեցի 7 Հայեր անպարտ արձակուած են։ Նախարարը երեքշաբթի Տեղապահ Հօր պատասխանեց թէ չուկան բացուած է և ամէն միջոց ձեռք առնուած է այն ոստիկաններուն դէմ, որոնց համար բողոք կայ։ —Զմիւռնիայեան սահմն ընտրուեցաւ վերջապէս և է Գաղաքէօյցի Յովհաննէս Սամուէլեան, որ նախ տեղւոյն Արամեան վարժարանի տնօրէնը եղած է յաջողութեամբ, յետոյ Ֆրանսական Սէն Ժոզէֆ Գալէժին, և պիտի հետեւի ճարտարապետ մեքենավարութեան։ — Օսմ. վարժապետանոցին այս տարի կուտայ հինգ Հայ չրջանաւարտ, 2ը Խասատի, 3ը Բիւշահիկ ճիւղէն, և են Արմ. Աբրիկեան (Մարաչ), Արեղն Կիւտուր (Պայազիտ), Հր. Թովմասեան (Մարաչ), Մարտ. Պարագեան (Հաճըն) և Ստ. Աղբատիկեան (Ամասիացի), որոնք պետական համանման վարժարաններու մէջ պիտի պաշտօնավարեն իրրեւ ուսուցիչ։ —Օրմանեան Սրբազանի վիճակը սկսաւ բարւոքման նշաններ ցոյց տալ։ — Նեղուկ ունեցողներ և չունեցողներ անխտիր վնասուրապրելու դէմ Պատրիարքարանի բողոքը մերժման բախեցաւ, նամանապէս ուսուցիչներու վնասուրապրման դէմ բողոքը, բայց վերջինին դէմ պիտի աւարկուի՝ ցոյց տալով թէ վնասուրապրութեան տարիքէն վար եղողները բանաւոր չէ ուսուցչական պաշտօնի յարմար նկատել։ —Շրջաբերականով մը առաջնորդարաններու խստիւ պատուիրուեցաւ այլեւս որբ չղրկել Կ. պոլիս, այլ տեղային միջոցներով պատսպարել զանոնք, վասն զի Պատրիարքարանի միջոցներն սպառած են այդպիսիներ պատսպարելու համար։ —Երրորդ կարգի Շեմլագաթ չնորհուեցաւ Եսանէպազարկի Օսմ. հիւպատոս Մուժակեան էֆ.ի տիկնոջ։ Կը լսուի թէ Մաժակեան էֆ. 25,000 Անգլ. ոսկի հաւաքեց կարմիր Մահիկի համար և տարեկան 10,000 ոսկիի հատոյթ մը ապահովեց անոր։ —Երկու աղղայիններ, որ ինչ ինչ պայմաններով 4,170 ոսկի նաւթած էին Բերայի մէջ կատուցանելի կէդրոնական վարժարանի մը չինութեան համար, 1,230 ևս նաւթած են նոյն պայմաններով և դիկտոս կենսաթոշակ ստանալու թէպութեամբ։ —Պաքուի մէջ մեռած Պ. Կարապետ Լալաեան 100,000 րուբլի կտակած է Հայոց գործոցական և կրթական պէտքերուն համար, և կտակատար կարգած է Վ.Ե. Կամոդիկոսը։ —Մինչ փեթըրսպուրկէ կը հաղորդուի թէ տէրութիւնները համաձայնած չեն Հայկական խնդրին նկատմամբ և թէ անդորրութիւնն արդէն իսկ վերահաստատուած նկատելով չեւտագած են բարենորոգումներու քննութիւնը, մայրաքա-

զաքիս Թուրք թերթերը իրարու հետ կը մրցին Հայերու պահանջները օրինաւոր և բարենորոգումները անյետաձգելի ներկայացնելու համար։

ԱՐՏԱՔԻՆ

Համաժողովներ. Ամասյա 9ին վիէննայի մէջ համաժողով մը սկսաւ ազատարարներու արկածներու դէմ կանխահոգ սպասարկութեան նպատակով։ 10ին Սիօնականներու համաժողովը փակուեցաւ, և որոչուեցաւ Հրէական բարձր վարժարան մը հիմնել Երուսաղէմ։ Այժմէն իսկ 600,000 ֆրանք հանգանակուած է, մեծ մասամբ Գերմանիոյ մէջ։ Նոյն օր անզգուշներու համաժողով մը սկսաւ ի կան (Պելճիա)։ 250է աւելի հատատութիւններ հաւաննեցան անզգուշութեան դէմ մաքառիլ։ Որոչուեցաւ 3 տարուան համար կազմուած միջազգային Ընկ.ը մնայունի վերածել և ամէն երկրի միարան աշխատութեամբ գործ հայթայթել աշխատաւորներուն։ 14ին Եէնայի մէջ Գերմանի ընկերվարականներու համաժողով մը գումարեցաւ։ Վիճակագրութիւնէ մը կը տեսնուի թէ Գերման սէնսիքանները 1912 Դեկ. 31ին 2,559,000 անդամ ունէին, այսինքն նախորդ տարուանէն 159,000 աւելի։ Հզօրագոյնն է մետաղի գործաւորներունը 535,903 անդամով, ապա կու գան չէնքի 335,500, փոխադրութեան 215,948, գործարանի 205,026 գործաւորները։ 1911ին կար 190,000 անդամուհի, 1912ին 216,000։ Հասոյթն էր 1911ին 90,108,000 ֆրանք, 1912ին 100,291,000, ծախքն ալ 75 միլիոնի դէմ 76,380,000։

Օդանաւորդութիւն. Գերման ռազմախոհներն անցեալ չաբթու աւարտեցան։ Ինչպէս ըսուած էր նախապէս, օդանաւեր մեծ մեծ գործունէութեամբ մասնակցեցան այս ռազմախոհներուն և կ'երեւի թէ գրապէս հաստատեցին իրենց մեծ կարեւորութիւնը։ Դժբախտարար քանի մը արկածներ պատահեցան։ Ղեկաւոր օդանաւ մը 9ի երեկոյին փոխարկի բռնուելով ընկղմեցաւ Հէլիկոլանտի հիւսիսակողմը։ Նաւորդներէն 7ը ազատուեցան և 13ը խեղդուեցան։ Օդանաւը 30 ժամ պիտի մնար 1,500 մեթր բարձրութեան վրայ և պիտի հեռագրէր։ Անցեալ Հոկ. 17ին 30 ժամու բէքըրար կտրած էր Ֆրիտրիխսհաֆէնի, Հիւսիս. Ծովու, Պալթիկի և Եօհանեսթալի ուղեւորութիւնը կատարելով և նաւատորմի ծառայութեան մէջ ընդունուած էր Ծով. Թիրպիցի հրամանով։ Ուրիշ մը Սիլեզիոյ մարզանքներէն դառնալու պահուն չկրցաւ կայանը մըտնել և հոլէն քչուեցաւ, և երկու վնասուրականներ չյաջողելով պարանը ժամանակին թողուլ՝ 150 մեթրէ վար իյնան և մեռան։ Դարձեալ ուրիշ մը 16րդ դօրագնդի առաջնորդներու վայրին վրայ սաւառնելու պահուն մեքինայի խանգարումով մը վար իյնաւ և 4 հոգի սպաննեց և քանի մը հոգի ալ վիրաւորեց։ Միւս կողմէ դեկաւոր Ցեպելին 7½ ժամ հետազօտութիւն կատարեց որոչուած բարձրութեան մը վրայ և փորձեց օդանաւային կայան մը խորտակել, մինչ օդանաւերը կը ճգտնէին անոր հասնիլ և զայրեցնել օդաչուները։ Այս հալածումը։ — Գերման թերթ մը կ'իմանայ թէ Գերման պին. իչխանութիւններ պիտի չթողուն որ օտար օդանաւեր ամրացնեն պօռնիերու վրայ սաւառնին։

Խառն ղուներ. Օդաչու Մ. Ֆրիտրիխ առաջին Գերմանն է, որ Մանչը անցաւ Քալէ մինչեւ։ — Ճափոնցի գիտուն մը, Հիսէրօ Նոկուչի, գտած է կատարութեան մանրէն, որու փորձերը յաջող արդիւնք կու տան Բաքիֆէլլրեան հատատութեան մէջ։ — Ցունատանի Թագաւորին ճառէն ծագած յուզիչ թիւրիմացութեան համար Յոյն վարչապետը Սթենքի Ֆրանսական նեղվայցուցչին, Փարիզի Յոյն դեսպանը Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին և Ցունական մամուլն ընդհանուր աչխարհի փութացին ամէն հաւատով տալ թէ Թագաւորը Ֆրանսան վիրաւորելու դիտում չունէր և չունի երբեք և բովանդակ Յոյն ազգը կը գնահատէ Ֆրանսայի ծառայութիւնները և առ յաւէտ երախտապարտ է անոր։ — Զին դադարում առաւ Ճափոնի բոլոր պահանջումներուն։ — Ալեքսանդրացի Յոյն մը, Մ. Գալատաղլը, 400,000 ֆրանք արժողութեամբ կալուած մը կը նուիրէ ձկնորսական նոյն հիմնարկութեան մը համար, ուր Յոյն գինուորներու որբեր պիտի պատսպարուին ու կրթուին և ի վերջոյ Յոյն բանակին ծառայեն։

ՏՊԱՒՈՐԱՆ ՔԼՇԹԵԱՆ
Մահմուտ Փաշա, Փիւրճճի խան, Նո. 32—34

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԱՏԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Թիւ 19-20, Նիւ-Յավհաւիքեան խան-Ղաչաթիա

Գործակալութիւնս նոր եւ մանուածոր կարպրութեան մը համաձայն, ԿԱՆԱԴԱԿ և ԱՄԱՆԿ թիւքէթներ կուտայ գիւրամատչելի պիրով, թէ՛ Հիւս. Ամերիկայի և թէ Հարաւ. Ամերիկայի համար, հետեւեալ առիւծրահռչակ պենաւային հոսայ Ընկերութեանց վրայ։

Թրիէսթէէն և Լիվրփուլէն մեկնող «CUNARD LINE»ով, Նափոլիէն մեկնող «WHITE STAR» «ANCHOR LINE»ով, Մառսէյլէն և Հաւրն մեկնող «FRENCH LINE» և «FABRE LINE»ով, իսկ Թրիէսթէ-Սնվէրա «RED STAR LINE»ով։ Գանասա ճամբորդողներու մեծ գրութիւններ և գործի հայթայթում ապահոված։

Գործակալութիւնս կուտայ նաեւ Միացեալ Նահանգներու և Գանասայի երկաթուղիի օգնական տոմսակներ վերջավ գիներով։

Պոլսէն մեկնումներ կ'ըլլան Հինգշաբթի և Ուրբաթ օրեր։

Ճամբորդներու չերմապէս կը յանձնարարուի տոմսակ գնելէ առաջ գիմել մեզ և իմանալ մեր պայմանները։— Ընտանիքով ճամբորդներու մասնաւոր հոգատարութիւն։

Ց. Գ. Նամակով գիմողներ պէտք է 40 գրուշոց դրոշմ ներփակեն. Թղթակցութիւնք կ'ընդունուի։ 26—23

ՍՐ. ՓՈՂՈՍԵԱՆ ԳՈԼԷՃ, ՏԱՐՍՈՆ

Տարսոնի Ամերիկ. Սբ. Փողոսեան Գոլէճը նախապատրաստականը պիտի վերաբացուին Յուն. 1ին (Ն. Տ.)։ Այն ուսանողները որ նոր պիտի արձանագրուին, և անոնք որ տալիք քննութիւններ ունին՝ պարտին նոյն Թուականէն երկու օր առաջ ներկայ գտնուիլ։

Կ. ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՑ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Կ. պոլսոյ Աւետ. Հայոց գերեզմանատուններու Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Գերիքէօյի գերեզմանատունը լեցուած է, և թէ դժբախտաբար այսուհետեւ անկարող է նոր գիմումներ ընդունիլ Բերայի և Վոսփորի արուարձաններուն չվերաբերողներէ, քանի այնպիսիներէ որ արդէն իսկ Թաղ չունին նոյն գերեզմանատան մէջ։

Այս առիթով, հոն ննջեցեալ կամ Թաղ ունեցողներ կը հրաւիրուին իրենց առժամեայ ատենպետները, եթէ ունին, Թուականէս մինչեւ չորս ամիս քարտուղարին ներկայացնել ի պատիւ Հաւուս երկուշաբթի օրեր, որպէս զի կարենան միայն վաւերագիր տառնալ։ Իսկ եթէ չունին կամ պարապան են, կը հրաւիրուին նոյն պայմանաժամուն մէջ կարգադրութիւն մը բնել Հոգաբարձութեան հետ։ Հակառակ պարագային, Հոգաբարձութեան համար անկարելի պիտի ըլլայ այնպիսիներու նոր ննջեցեալներուն տեղ տրամադրել։

Հոգաբարձութիւնը կը յուսայ որ իրենց Թաղերը կամ սիրելիներու գերեզմանները պահել ուզողներ պիտի հաճին տուեալ պայմանաժամուն մէջ իրենց պարտքերը վճարել, արպէս զի ի վիճակի ըլլայ իր ծրագիրը ի գլուխ հանել։

Այս պայմանաժամուն լրանալէն ետեւ անտէր պիտի նկատուին և իրը այն պիտի գործածուին անվճար Թողուած ամէն Թաղեր և գերեզմաններ։

ՄԵԾԻՒ ԳՐԱՒՈՒՆՔ ԴԻՒՐԵԼՈՒ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԲԱՐՏԵԼ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ, *ձրագրեց՝ Ա. Պիպէոճեան, գծագրեց՝ Յ. Փափազեան. մեծութիւն քարտիսի մէկը. 1,22×0,88։ Հրատարակութիւն «Հայրենիք» Կազմատան, Մաղազաճեան եղբարց. պին՝ թղթեայ և կոշտով 10. դահ. լաթապատ և կոշտով 15 դահ.։ Քարտէսին կողքին մէջ դրուած է նաև տետրակ մը որ Օսմ. պետութեան մասին վիճակագրական տեղեկութիւններ կը բովանդակէ։ Դիմել՝ Հայրենիք» Կազմատան, Պազ ը Սէի ճաուտէսի, թիւ 25, Կ. Պոլիս։*

ԴԱՅԱՅԻԿ, Ընթերցարան, Մանկավարժ ակ Բ. Տարի, պատրաստեց՝ Արամ Աճեմեան. հրատարակութիւն Յ. Դպըճեան գրատան։ Էջ՝ 142, գին՝ 5 դահ. դիմել Յ. Դպըճեան Գրատան, Ջազմազճըլար թիւ 25, Կ. Պոլիս։

ՀՈՎՈՒԻ ԽՕՍՔԵՐ, Գեորգ Ծ. Վ. Աւետարանեան (Աւազնորդ Թրակիոյ.) Ուղղուած թեմականն եկեղեցիի ու դպրոցի պաշտօնեաներուն և բոլոր Հայ ժողովուրդին։ Էջ՝ 96, գին՝ 3½ դահ. դիմել Կ. Պոլսոյ Հայ գրավաճառներուն։

ՀԱՅ ՊԱՆԴՈՒԽՏԻՆ, Գեորգ Ծ. Վ. Աւետարանեան, (Հմայեակ Արամեանցի յառաջարանով) Դեր. հեղինակին այս դրքոյկը, որ Հայկական նահանգները գաւառական պատմագրող արուեստագիրին պատճառով այժմէութիւն մը ունի, սքանչ զոյշ տողերով կը ջանայ համոզել Հայը որ իր հայրենի երկրին մէջ մնայ։ Կը յանձնարարենք ամէն կարդի ընթերցողներու։ Էջ՝ 30, գին՝ 60 փարա, (8 սէնթ). կեդրոնատեղի ակոհակի խմբագրատունը, Կ. Պոլիս փոստարկղ թիւ 125։

ՍԵՐՆԴԱԳՈՐԾՈՒՄ ԵՒ ՍԵՒԱՑԻՆ ԱՌՈՂՋԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ, գրեց՝ Վինճիլա Հոլ, Թարգմանեց՝ Բիւզանդ Կէօզիւպէօյլիքեան. հրատարակութիւն «Մարմնամարզ» Թերթին. Էջ՝ 126, գին՝ Պոլիս 6, իսկ գաւառ 7 դահ.։ Դիմել «Մարմնամարզի» խմբագրութեան, Պա-
ՀԱՅ
պափա, Եէնի Վօյվօ խան, թիւ 19, Կ. Պոլ

ՈՒՐՈՒԱԳԻԾ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ, ակզբանէ մինչ յ՝Ա.կէքսանդր Մակեդոնացի գրեց՝ Տօքթ. Ն. Տաղաւարեան, Գ. տիպ, 120, գին՝ 5 դահ. դիմել Յ. Մատթէոսեան գրատուն, Ֆինճանճըլար Հօզուչու, Կ. պոլ

ՄԵՐ ԱՊԱԳԱՅ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ Էմմոն Տէմօլէնի «Նոր Գաստիարաքաղութիւն» գրեց՝ Արաքս Կիւտուր, Էջ՝ 32, գին՝ 1 դահ

ՏԷՕՐԹ ԻՆՃԻԼԼԷՐԻՆ ՄՈՒԹԱՊԱԴԱՐԸ Գրեց՝ Վեր. Միսաք Յ. Մնչերեան, Էջ 2[illegible] գին՝ լաթակազմ 10 դահ. Տպագ. Բէ[illegible]ի Տպարան, Բիւրգճի խան, Կ. Պոլիս։ 276. Ձգտիր էջերէ բաղկացեալ այս հատորը ընթացանելու համար իրրեւ դասագիրք գործածելու չատ յարմար գիրք մըն է։ Դիմել հեղինակին Թալաս, կամ Բէչիկեան տպարան, Պոլիս։

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆԵԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏ. 21

ԲԵՐԱ.— Ա.ինալը Զէյտէ. Սբ. Երրորդ թիւն եկեղեցի. ժամ 10 (Ը. ե.) Վեր. Ա. Շահատնեան։

ՄՈՒՍԱԼԼԱ.— Անգլիական վարժարանական եկեղեցի. ժամ 10·15 (Ը. ե.) Յովհաննէս Ճեհիլեան։

ՊԱՅՈՂԼՈՒ ՀԱՒԱՍ.—Ֆինճանճըլար Հօզուն Էմմանուէլ եկեղեցի. ժամ 10·30 (Ը. վեր. Յ. Գ. Գրիգորեան։

ՍԿԻՏԱՐ.—Ամերիկեան Գոլէճի մատուռ ժամ 10 (Ը. ե.) Պատ. Կ. Յ. Քերոքեան։

ԽԱՍԳԻՒՂ, ժամ 7 (Ը, Թ.) Պատ. Բ. [illegible]ոսեան։

ՊՕՅԱՃԸ ԳԻՒՂ.—Կաստիկեան [illegible] ժամ 3 (Ը. ե.)։